

JMG

Kandidatuppsats i journalistik

2017-12-15

Institutionen för journalistik,
medier och kommunikation

www.jmg.gu.se

Som Bron, fast på riktigt

En studie av personuppgiftspublicering i svensk och dansk press
och den kriminaljournalistiska genren i Ubåtsfallet

Författare: Danielle Delbro och Hanna Juliusson

Handledare: Marina Ghersetti

Kursansvarig: Mathias Färdigh

GÖTEBORGS UNIVERSITET
JOURNALISTIK, MEDIER OCH KOMMUNIKATION

Abstract

The aim of this study is to compare the differences in the publication of personal information in Ubåtsfallet between Swedish and Danish press. Furthermore we want to study differences between the publication of personal information in morning papers and tabloid regarding Ubåtsfallet. We also wish to examine which selection of people and aspects themes that constitutes the reporting.

The method used in this study is content analysis. The material consists of articles from two Swedish and two Danish newspapers during a 30 day period. The aim is to examine the frequency of published personal information and to look at the narrative technique regarding the crime journalism.

The conclusions drawn are that Swedish and Danish media are quite similar regarding this issue but that the Swedish media are more prone to publishing personal information regarding the suspected perpetrator and victim than their Danish counterparts. Furthermore we see that the suspected perpetrator and the police are the selection of people that are mentioned most frequently. The criminal investigation and the search work are the most prominent themes in the study.

Keywords: Media ethics, Crime journalism, Danish press, Swedish press, Pressetik, Personuppgiftspublicering

Innehåll

1 Inledning.....	3
2 Bakgrund	3
2.1 De svenska publicistreglernas utveckling	3
2.2 Framväxten av det danska pressetiska systemet	5
2.3 Fallet	7
3 Problemformulering	8
3.1 Syfte.....	8
3.2 Frågeställning	8
4 Tidigare forskning	8
4.1 Var vår studie kommer in	10
5 Teori	10
5.1 Nyhetsvärdering	10
5.2 Ekonomi.....	11
5.3 Tabloidisering	12
6 Metod	12
6.1 Metodval	12
6.2 Validitet och reliabilitet	14
7 Material	15
7.1 Avgränsning och urval	15
7.2 Beskrivning av tidningarna	16
8 Resultat och analys	16
8.1 Etik.....	16
8.1.1 Personuppgiftspublicering i morgon- och kvällspress.....	16
8.1.2 Personuppgiftspublicering i svensk och dansk press.....	20
8.1.3 Integritetskränkande uppgifter för anhöriga och bekanta.....	22
8.2 Berättarteknik.....	24
8.2.1 Egenskaper och aktörer	24
8.2.2 Aspekter.....	30
10 Slutsats	31
10.1 Sammanfattning.....	31
10.2 Diskussion.....	33
10.2.1 Skildring av offer och förövare	33
10.2.2 Skillnader i svensk och dansk press	33

10.2.3 Skillnader i morgon- och kvällspress	34
10.3 Förslag till vidare forskning	34
11 Referenslista	36
12 Appendix	38

1 Inledning

Från en ubåts mystiska förvinnande till ett makabert brott hela världen talar om. En dansk ubåtsmakare tar med sig en svensk journalist ut på havet mellan Sverige och Danmark. Exakt vad som händer sedan vet vi fortfarande inte, men det blir startskottet för en intensiv medierapportering i de båda länderna. Ubåtsfallet innehåller många av de egenskaper som krävs för att göra en sensationell nyhet (Hvitfelt, 1989, 64). Seriemördare, massmördare och styckmördare fascinerar inte bara i fiktionens värld utan också i verkligheten då social avvikelse och brott passar väl för den mediedramaturgiska stilen (Pollack, 2001, 16).

Kriminaljournalistiken är en av de typer av journalistik som är mest litterär (Svensson, 1994, 207). I kriminaljournalistiken, liksom de flesta skönlitterära verk, finns det en tydlig början och ett slut vilket skiljer sig från samhällsjournalistiken som ofta beskriver händelser över lång tid där det är svårt att urskilja startpunkt och ände (Svensson, 1994, 207). Många av vår tids stora verk tar avstamp i brott som till exempel Illiaden och Odyssén som föranleds av en kidnappning. I de antika dramerna visades inte de hemska mordena upp utan beskrevs istället av en budbärare på scenen vilka kan ses som världshistoriens första kriminalreportrar (Svensson 1994, 207-211).

Framväxten av de pressetiska reglerna har kantats av diskussioner kring rapporteringen av brott och namnpublicering. Det inte mycket som skiljer sig mellan de svenska och de danska pressetiska reglerna men i Danmark är det inskrivet i lagen att följa god pressetik medan reglerna i Sverige endast är riktlinjer.

I vår studie kommer vi undersöka hur rapporteringen förhåller sig till de pressetiska reglerna i respektive länder samt mellan morgon- och kvällspress. Vi vill också undersöka den kriminaljournalistiska genren och dess tillhörande berättarteknik.

2 Bakgrund

Debatten om publicering av personuppgifter, kanske främst namnpublicering, har under årens gång blossat upp vid stora nyhetshändelser som t.ex. vid Palme-mordet på 80-talet (Weibull och Börjesson, 1995, 11). Debatten pågår även idag och senast under #metoo-kampanjen där kvinnor talat ut om sexuella trakasserier och övergrepp samtidigt som de utpekade blivit identifierade i medierna. Redan tidigt 1900-tal debatterades det flitigt om de pressetiska reglerna och utvecklingen har skett på mediebranschens eget initiativ. De pressetiska reglerna har utvecklats under lång tid och värnar bland annat om den personliga integriteten vilken inte skyddas av de två mediegrundlagarna. Tryckfrihetsförordningen och Yttrandefrihetsgrundlagen är kanske snarare till för att tillåta publiceringar än att begränsa innehållet. Därav behövdes det också en självreglering ansåg branschen (Börjesson, 1989, 2).

2.1 De svenska publicistreglernas utveckling

År 1900 debatterades svensk brottsjournalistik i Publicistklubben, Sveriges äldsta pressorganisation (Börjesson, 1989, 3-4). Debatten kom att handla om hur publiceringar av rättegångsnotiser skulle göras och vilka personuppgifter som dessa fick innehålla (Börjesson, 1989, 4-5). Under tiden som debatten pågick hade flera tidningar redan försökt utesluta personuppgifter i brottsrapporteringen och även helt utesluta rättegångsnotiser. Samma år skickade Publicistklubben ut ett PM till samtliga redaktioner i Sverige där journalisterna uppmanades att bland annat inte publicera notiser där brottet innefattade böter eller där fängelsestraffet var av kortare tid, samt om gärningsmannen var av ung ålder eller förstagångsförbrytare (Börjesson, 1989, 6).

Ytterligare en debatt om brottslighet och publicering blommade upp år 1923. Diskussionen om namnpublicering av misstänkta och brottslingar mynnade ut i nya riktlinjer där det framkom att namn inte bör publiceras då straffet kan komma att vara villkorlig dom (Börjesson, 1989, 8-9).

10 år senare kom ett nytt PM med utökade publicistregler. Där fastslogs det bland annat att namnpublicering aldrig skulle göras vid brott där påföljden blev villkorlig dom, med undantag för smuggling och bilmål. Texter om självmordsförsök och självmord skulle inte heller publiceras, och pressen skulle vara varsam med att publicera brott som utförts av unga personer eller brott med "patologisk natur". Personers yrkestitel, religiösa och politiska åsikter skulle inte heller skrivas ut (Börjesson, 1989, 10-11). 1944, efter en utvärdering av reglerna, kom några tillägg till dessa. Pressen skulle då inte heller publicera uppgifter om ras eller nationalitet. De skulle även undvika att göra detaljerade beskrivningar om brott samt vara försiktiga med att publicera uppgifter om gärningsmän som inte bekräftats (Börjesson, 1989, 12-13).

År 1953 moderniserades publiceringsreglerna och utökades återigen med tillägg. Det är först då som värnandet av privatpersoners integritet togs upp i reglerna. Även tidigare försiktighet av identifierande uppgifter vid brottspublicering förstärktes och pressen uppmanades att låta båda sidorna bli hörda vid rapportering av exempelvis rättegångar. Även reglerna kring bildpublicering fanns med i 1953 års upplaga där det bland annat stod att pressen skulle undvika porträttering med fotografi eller teckning av unga som utfört brott (Börjesson, 1989, 16-17).

Under mitten av 60-talet var skydd av den personliga integriteten i pressen under debatt. Förslag kom då på att skapa en nordisk lagstiftning om integritetsskydd och en utredning från den svenska riksdagen tillsattes (Börjesson, 1989, 17). Utökade regler sa att pressen bland annat skulle avstå från namnpublicering där brottet ledde till fängelsestraff under 2 år. Om namnpublicering undveks fick inte heller identifierande uppgifter som exempelvis arbete eller ålder publiceras (Börjesson, 1989, 18).

1974 blir det oacceptabelt med namnpublicering oavsett brottstyp (Börjesson, 1989, 19) men under 90-talet, efter återigen en pressetisk debatt gällande namnpublicering, ändrade man regeln från att aldrig namnpublicera brottslingar när det kommer till grova brott till att börja göra detta igen (Weibull och Börjesson, 1995, 198).

De svenska publicistreglerna som man följer idag har alltså växt fram ur Publicistklubbens debatter och antagna riktlinjer. Men vad händer om man bryter mot dessa regler?

Bryter man mot de 17 pressetiska reglerna eller blir anmäld av en privatperson granskas ärendet först av Allmänhetens Pressombudsman (PO). Den som anmäler kan bara anmäla om den själv upplever sig ha behandlats kränkande i en publicering och kan alltså inte anmäla för någon annan. Efter att ha hört båda parter beslutar PO om tidningen har brutit mot de pressetiska reglerna och ärendet skickas vidare till Pressens Opinionsnämnd (PON). De tidningar som fälls i PON straffas med böter. Tidningen ska också publicera PONs dom eller en ursäkt till den berörda i fråga (Ung Media Sverige u.å.).

En motsättning i nyhetsproduktionen är den mellan mediernas rätt att publicera, enligt Tryckfrihetsförordningen och Yttrandefrihetsgrundlagen, och de etiska reglerna, att värna om individer och gruppers integritet (Ghersetti, 2012, 208). Vad som väger tyngst avgörs från fall till fall på redaktionerna.

2.2 Framväxten av det danska pressetiska systemet

Man kan säga att den pressetiska framväxten har påverkats av dels de danska journalisterna som representerades av det danska journalistförbundet (DJ) och dels arbetsgivarna och utgivarna som representerades av Danske Dagblades forening (DDF) (Bruun Andersen, 2006 27). Även konflikterna emellan DJ och DDF, samt deras interna konflikter påverkade utformningen av systemet (Bruun Andersen, 2006, 28). När Danmark ockuperades av Tyskland 1940 tillsattes regler för själv censur av Utrikesdepartementets pressbyrå. Ett pressenævn, i likhet med den svenska opinionsnämnden, som valts ut av DDF kontrollerade att dessa statliga pressregler följdes (Bruun Andersen, 2006, 29). Eftersom dansk press hade genomgått en statlig själv censur under ockupationen av Tyskland blev det mycket diskussioner kring hur ett det pressetiska systemet skulle utformas, vilka regler som skulle tas med och om systemet skulle innefatta självsanering (Bruun Andersen, 2006, 28).

Efter krigsåren föreslog DJ på nytt att en opinionsnämnd skulle införas och arbetet med detta fortskred fram till 1954 då DDF motsatte sig. Först 1959 kunde DDF och DJ enas om regler gällande brottsoffer och kriminaljournalistik (Bruun Andersen, 2006, 27-28).

År 1960 antogs "God pressetik vid rapportering av brottmål" av Danske Dagbladet vilket bland annat innehöll riktlinjer för rapporteringar om olycksfall, självmord och insamling och reproduktion av bildmaterial. Fyra år senare, 1964, inrättas Pressenævnet, Danmarks motsvarighet till Pressombudsmannen, då bestående av en jurist och tre professionella medlemmar från DDF för att se till att dessa regler efterföljdes. Under perioder 1964 till 1991 var DJ uteslutna från Pressenævnet och kom inte med förrän omorganisationen 1991 då regeringen trädde in. Till skillnad från många europeiska länder där journalistorganisationerna själva varit initiativtagare till att bilda opinionsnämnder har Danmarks opinionsnämnd alltså konstruerats av den danska regeringen (Weibull och Börjesson, 1995, 36-37.)

1990 kom en rapport med vägledande regler för god pressetik, likt i Sverige ansågs det dock att dessa inte borde inskrivas i lagen utan endast vara just riktlinjer för medierna då t.ex. angivelse av personuppgifter är situationsbaserat och att etik kan komma att förändras över tid. Av denna anledning skrevs det endast in en generalklausul i medieansvarslagen om att mediernas innehåll och agerande skulle vara i enlighet med god pressetik (Pressenævnet, u.å.). Förutom dessa regler har man infört att journalister ska kunna vägra uppdrag som går emot deras övertygelse samt att det ska vara ett brott mot god publicistisk sed att motverka publicitet som inte bör motverkas (Weibull och Börjesson, 1995, 31). Till skillnad från i Sverige är det alltså lagstadgat i Danmark att följa god pressetik. Det danska pressetiska regelverket har också ett avsnitt endast gällande rapportering om brott som bl.a. säger att medierna inte får publicera uppgifter om ett pågående brottsfall som på något sätt kan skada utredningen (Betrand, 2007, 108). Medierna bör också endast publicera en misstänkt gärningsmans namn om allmänintresset kräver det (Betrand, 2007, 109). Utöver de pressetiska reglerna som är inskrivna i medialagen har vissa tidningar i Danmark lagt till ytterligare etiska riktlinjer och Politiken är en av dessa. Bland annat har Politiken en särskild redaktör dit läsare kan vända sig om faktafel finns i det publicerade materialet eller om kränkande uppgifter som bryter mot de pressetiska reglerna har publicerats (Skovbjerg och Jørgensen, 2006, 54-56).

Det kontrollorgan som finns i Danmark kallas för Pressenævnet och kontrollerar att medierna följer Medieansvarsloven som antogs 1991. Pressenævnet består av medlemmar från medier och offentligheten och dess ordföranden är domare och advokater. Pressenævnet kontrollerar att Lagen innefattar bland annat att innehållet i massmedier ska överensstämma med god

pressetik, att omskriven person inte får påverkas ekonomiskt eller ta skada på annat betydande sätt. Alla som direkt eller indirekt omnämns i medierna antingen med namn eller bild har möjligheten att anmäla medierna till Pressenævnet, man kan dock inte anmäla om man anser att någon annan utsatts för brott mot medieansvarsloven (Pressenævnet u.å.).

Det pressetiska systemets framväxt i Danmark har kantats av konflikter men hur ser det då ut nu om man bryter mot reglerna i Danmark?

För att Pressenævnet ska gå igenom en anmälan måste anmälan komma in till nämnden inom tolv veckor efter publiceringen i fråga. För att kunna anmäla behövs det bara möjliga identifierbara uppgifter i bild eller text på anmälaren själv. Dock kan Pressenævnet bara kritisera den tidning som överträtt god publicistisk sed och kräva att tidningen i fråga ska publicera Pressenævnets dom. Det är bara själva mediet som kan bli dömt, inte redaktör eller enskild journalist. Förutom att vända sig till Pressenævnet kan man vända sig till domstol för att få upprättelse i pressetiska överträdelser. Domstolen dömer oberoende Pressenævnets utlåtanden och som anmälare kan man både anmäla till de två instanserna. (Sandfeld Jakobsen och Schaumburg-Müller, 2016, 177-181).

Medieansvarsloven (MAL) avgör vem det är som får ta ansvar för om medierna bryter mot de pressetiska reglerna t.ex. kränker en person. Den som är ansvarig kan bland annat bli dömd till att betala skadestånd till personer som blivit kränkta av publicering, bli ersättningsskyldig den person som drabbats av inkomstbortfall till följd av publicering eller till och dömas till fängelse. Till skillnad från den vanliga strafflagen har man i medieansvarsloven valt ut fyra aktörer som kan inneha det så kallade medierättsliga ansvaret och bli ansvariga för överträdelser av de pressetiska reglerna (Sandfeld Jakobsen och Schaumburg-Müller, 2016, 157-171).

Dessa är följande:

Den som uttalar sig om någonting som kan vara straffbart, det vill säga en person som citeras.

Den journalist/fotograf som återger något straffbart kan bli ansvarig. Citerar journalisten en anonym källa som uttalar sig straffbart blir journalisten ansvarig för uttalandet. Men om det straffbara uttalandet anses vara till allmänhetens intresse kan journalisten undgå straff.

Redaktören, vanligtvis faller det anonyma materialet som publiceras på redaktörens ansvar. Redaktören kan även bli medansvarig för en journalists text om exempelvis redaktören vetat om att texten kan innehålla delar som bryter mot de pressetiska reglerna.

Mediet, detta är väldigt ovanligt och kan inträffa om exempelvis redaktören flytt landet eller inte kan räknas som tillräckelig (Sandfeld Jakobsen och Schaumburg-Müller, 2016, 157-171).

Ett urval av de pressetiska reglerna i Sverige och Danmark:

”Ofre for forbrydelser eller ulykker skal vises det størst mulige hensyn. Det samme gælder vidner og pårørende til de implicerede. Ved indsamling og formidling af billedmateriale, herunder amatør billeder, skal der vises hensynsfuldhed og takt.”

”Visa alltid offren för brott och olyckor största möjliga hänsyn. Pröva noga publicering av namn och bild med hänsyn tagen till offren och deras anhöriga.”

”Meddelelser, der kan krænke privatlivets fred, skal undgås, medmindre klar almen interesse kræver offentlig omtale. Det enkelte menneske har krav på beskyttelse af sin personlige anseelse.”

”Överväg noga publicitet som kan kränka privatlivets helgd. Avstå från sådan publicitet om inte ett uppenbart allmänintresse kräver offentlig belysning.”

”Familiemässige forhold, race, etnicitet, nationalitet, trobekendelse, seksuel orientering eller organisationsforhold bør alene nævnes, når det er relevant for sagen.”

”Framhæv inte berörda personers etniska ursprung, kön, nationalitet, yrke, politisk tillhörighet, religiös åskådning eller sexuell läggning om det saknar betydelse i sammanhanget och är missaktande.”

”Der skal i videst muligt omfang følges en klar saglig linje ved afgørelsen af, hvilke sager der omtales, og i hvilke tilfælde navne på de implicerede nævnes. En sigtets eller tiltaltes navn eller anden identificering bør udelades, når ingen almen interesse taler for at offentliggøre navnet.”

”Överväg noga konsekvenserna av en namnpublicering som kan skada människor. Avstå från sådan publicering om inte ett uppenbart allmänintresse kräver att namn anges.”

2.3 Fallet

Vid 19:30-tiden torsdag den 10 augusti 2017 är sista gången som den svenska journalisten Kim Wall ses vid liv. Då befinner hon sig tillsammans med den danske uppfinnaren Peter Madsen på hans ubåt UC3 Nautilus i Köpenhamn för att skriva ett reportage. När Kim Wall inte kommit hem under natten anmäls hon försvunnen och eftersökningar efter den försvunna ubåten påbörjas under fredagsmorgonen. Vid 11-tiden sjunker ubåten utanför Kögebukten och de danska tidningarna Politiken och Ekstra Bladet uppger att de som befunnit sig på båten har räddats och är vid liv. Dock är det bara Peter Madsen som återfinns, och samma kväll misstänks han för mord alternativt dråp. Enligt Madsen har Kim Wall släppts av på Refshaleøen kvällen innan och han nekar till brott. Den 21 augusti erkänner Madsen att han ska ha ”begravt” Kim Wall i havet. Mellan den 12 augusti och 23 augusti genomförs ett stort sökpådrag efter Kim Wall där både det svenska och danska försvaret är inblandat. Brottsutredningen mot Madsen fortlöper och den 23 augusti meddelar den danska polisen att kvarlevor hittats efter den svenska journalisten. Under omhäkningsförhandlingen den 5 september läggs även brott mot griftefriden till i brottsrubriceringen mot Madsen. Madsen har tidigare förklarat att Kim Walls död varit en olycka och att hon ska ha fått en lucka i huvudet när hon befann sig på ubåten. Denna förklaring ändrar han när polisen meddelar att de inte funnit något som tyder på en sådan olycka när de har undersökt delar av Kim Walls kropp. I samband med att polisen hittar en såg i Kögebukten erkänner Madsen styckning men håller fast vid att kvinnan ska ha dött i en olycka, men då att hon har förgiftats av koloxid. Tidigare har polisen hittat filmer på kvinnomord på Madsens dator och den 30 oktober blir han även misstänkt för sexbrott mot offret. Under november återfinns offrets båda armar. I skrivande stund har inget mer skett kring turerna i Ubåtsfallet och nästa omhäktning av Madsen äger rum den 13 december (Esping, Gustafson, Hermansson och Norell, 2017).

3 Problemformulering

3.1 Syfte

Syftet med studien är att jämföra skillnaderna i personuppgiftspubliceringen i Ubåtsfallet mellan svensk och dansk press. Vidare vill vi studera skillnader mellan morgonspress och kvällspress i form av publicering av personuppgifter i Ubåtsfallet. Vi vill också undersöka den kriminaljournalistiska genren och dess tillhörande berättarteknik genom att titta på dels egenskaper som publiceras om den misstänkte gärningsmannen och offret samt vilka aktörer och aspekter som utgör rapporteringen i dansk, svensk, morgon- och kvällspress.

3.2 Frågeställning

1. Hur skildras offer och misstänkt gärningsman i journalistiken om Ubåtsfallet?
 - a) Hur skildras de efter pressetiska regelverk?
 - b) Hur skildras de i kriminaljournalistisk berättarteknik?
2. Hur skiljer det sig mellan svensk och dansk press i journalistiken om Ubåtsfallet?
3. Hur skiljer det sig mellan morgon- och kvällspress i journalistiken om Ubåtsfallet?

4 Tidigare forskning

Britt Börjesson (1988) *Brott och publicitet, kriminaljournalistik och pressetik under 1900-talet*.

I studien undersöker Britt Börjesson förekomsten av personuppgifter i svensk press under åren 1920, 1935, 1950, 1965 och 1980. Börjesson skriver att publicering av kön, ålder, utseende, yrke och andra egenskaper hos misstänka gärningsmän har ökat då namnpublicering minskade 1920. Förklaringen till ökningen av resterande personuppgifter i pressen beror på att nyhetsvärderingskriterierna kräver personifiering vilket dock strider med de etiska reglerna om att inte publicera namn eller antyda om brottslingens identitet (Börjesson, 1988, 61). I studien gör Börjesson bedömningen att den övervägande delen av brottsrapportering överensstämmer med de pressetiska reglerna. I de fall man frångår de etiska reglerna är det oftast brottets karaktär och nyhetens sensation som påverkat det redaktionella beslutet. Förklaring till sådan publicering ger redaktionerna själva genom att hävda att nyheten har ett "oavvisligt allmänintresse", det vill säga att nyheten har ett stort intresse för allmänheten. Börjesson menar att denna definition av "oavvisligt allmänintresse" oftast är felaktig förklaring till publicering av personuppgifter då dessa typer av brott sällan kan uppnå den vikten för samhället. Endast då myndighetspersoner eller personer med makt begår brott som går emot deras yrkesroll, t.ex. poliser som överskrider sina befogenheter, är sådan publicering försvarbar eftersom sådan information ligger till grund för ett demokratiskt samhälle (Börjesson, 1988, 95-96).

Erik Göthin och Christian Möller (2015) *Dömd på förhand?, en studie av traditionella och alternativa mediers personuppgiftspublicering i tre uppmärksammade kriminalfall*.

Genom att titta på Lisa Holm-fallet, knivdådet på Ikea och Trollhättan-fallet undersöker Möller och Göthin bland annat hur väl medierna har förhållit sig till de pressetiska reglerna i deras publicering av personuppgifter. De har koncentrerat sig på de pressetiska regler som innefattar ”respekt för den personliga integriteten”, ”namnpublicering” samt ”bildpublicering”. I undersökningen konstaterar de att personuppgiftspublicering skiljer sig från fall till fall, och att utlämnandet inte är konsekvent. Detta menar de är ett fall av att de pressetiska reglerna inte är några fasta regler, utan snarare riktlinjer som är öppna för tolkning. Möller och Göthin drar slutsatsen att medierna i låg utsträckning följer de etiska reglerna gällande publicering av identifierande personuppgifter.

Ulrik Lehrmann (2016) *Den daglige mordforsyning, kriminalitet og litteratur*.

I en undersökning har Lehrmann studerat ett av morden som påverkade den danska kriminaljournalisternas utveckling, mordet på Marie Sørensen 1902, även kallat Hjortshøj-mordet. I rapporteringen kring mordet urskiljer han två grepp som journalisterna använder sig av för att förklara motivet till brottet. Dels har de använt sig av en poetisk rekonstruktion, det vill säga genom fantasi och identifikation. Och dels genom analytisk rekonstruktion, där man rapporterar om de spår som hittats och kartlägger de personer som kan ha varit involverade. Genom att använda sig av dessa två grepp skapas det ett upplevelsevärde för läsarna, och man kan säga att kriminaljournalistiken snarare är en berättarform där fakta och fantasi samspekar med varandra (Lehrmann, 2016, 17).

Genom att titta på Eskra Bladets rapportering om mord åren 1966, 1986 och 2006 har Lehrmann konstruerat en modell, det kriminaljournalistiska solsystemet, för att förklara det kriminaljournalistiska berättandet och dess förändringarna (Lehrmann, 2016, 97-98).

I mitten av solsystemet finns det brott som medierna ska rapportera om. Runt omkring finns tre berättartekniska planeter.

1. Den planet som mellan 1900 – 1986 låg närmast ”solen” och därav användes mest är återberättandet av polisens arbete och undersökningar. Genom att skriva om polisens arbete och använda polisen som huvudkällan färgades också språket av det polisiära språkbruket när danska medier rapporterade om brott mellan 1969-1986 (Lehrmann, 2016, 95).
2. Det vetenskapliga och tekniska arbetet om hur man kartlägger och avslöjar ett brott.
3. Situationsåterberättandet som färgats av melodramatik. Under åren som gått har perspektivet på polisens arbete åsidosatts medan det melodramatiska perspektivet fått ett större utrymme. Detta kan tros ha att göra med att man har velat få läsarna att känna sig mer delaktiga och få dem att ”känna” mer. Detta sätt att berätta medförde att innehållet blev mer upplevelsebaserat. Därav började man efter 1986 lägga mer fokus på offret och dess anhöriga (Lehrmann, 2016, 77).

Ester Pollack (2001) *En studie i medier och brott*.

I studien studerar Ester Pollack det västerländska mediasamhällets, nästan besatthet av brott och avvikande beteenden, främst i avseendet unga brottslingar (Pollack, 2001, 27). Även nyheter utanför genren kriminaljournalistik observerar särskilt händelser som på något sätt är unika, avvikande och skiljer sig från normen men brott uppfyller ofta dessa i mycket hög grad (Pollack, 2001, 101). Pollack menar att brott även passar väl för mediedramaturgin eftersom att rättsprocessen just är en process. Den går över tid vilket gör att medierna kan återanvända material och bygga på en berättelse allt som tiden går och nya uppgifter kommer fram. Det gör det alltså tacksamt för medierna att skriva om brott eftersom att det tar sin start i

händelsen och sedan fortsätter med tillexempel förundersökning, häktning, fynd av bevis, rättegång och dom (Pollack, 2001, 16-17). I studien finner Pollack stereotypa mönster i rapporteringen. Hon menar att journalistiska genrer är hårt mallade och följer konventioner. Detta för att läsaren ska känna igen sig och att materialet då blir lättare att ta till sig (Pollack, 2001, 295).

4.1 Var vår studie kommer in

Vi anser att vår studie har en inomvetenskaplig och utomvetenskaplig relevans. Den inomvetenskapliga relevansen är att vår studie aldrig har gjorts förut eftersom att fallet i sig är så pass unikt. Tidigare forskning har gjorts i de båda länderna men då på fall som utspelat sig i antingen Sverige eller Danmark. Därför har det inte varit möjligt att jämföra dem på samma grunder som i Ubåtsfallet. Brottet utspelar sig i de båda länderna och bör därför uppfylla samma nyhetsvärderingskriterier.

Den utomvetenskapliga relevansen baseras på det faktum att medborgarna får en stor del av sina kunskaper om samhället genom medierna. Medierna påverkar därigenom samhällets bild av händelser, och i förlängningen medborgarnas bild av verkligheten (Nord och Strömbäck 2012, 35). Därför lämpar sig studien bra för att kunna studera skillnader och likheter mellan länderna men även mellan morgon- och dagspress.

5 Teori

5.1 Nyhetsvärdering

Marina Ghersetti (2012) *Medierna och demokratin*.

Tidningarnas nyhetsproduktion är beroende av olika faktorer. Ibland går dessa faktorer emot varandra som tillexempel tidningarnas finansiering som styrs av vad läsarna vill ha och samhällsnyttiga nyheter som läsarna faktiskt behöver (Ghersetti, 2012, 208). När hårdare konkurrens om läsarna breder ut sig i medielandskapet påverkar det nyhetsurvalet och hur nyheter utformas då sensationsnyheter och dramatiska nyheter går före relevans (Ghersetti, 2012, 209).

Mediernas urval och framställning av nyheter påverkar våra värderingar och vår bild av verkligheten då de beskriver händelser och skeenden vi inte själva upplevt (Ghersetti, 2012, 210).

En stor del av alla nyheter har inslag av sensation och avvikelse. Även om positiva avvikelser och sensationer också får sin plats i nyheterna är det övervägande negativa som oftast har störst nyhetsvärde. Varför negativa sensationer och avvikelser med inslag av brott, olyckor och katastrofer får genomslagskraft i nyheterna är svårt att avgöra men kan bero på att det avviker mer från vad vi anser vara normalt vardagsliv (Ghersetti, 2012, 213).

Nyhetsarbetet handlar om att bevaka, förmedla och beskriva skeenden ofta under tidspress. För att på ett effektivt sätt göra det följs mallar och rutiner, därför blir inte den färdiga produkten endast beroende av den enskilde journalisten utan är på ett sätt en del av alla nyhetsmedier och redaktioner som använder sig av samma standardiserade arbete (Ghersetti, 2012, 214).

Den journalistiska processen handlar i mångt och mycket om att göra urval. Det handlar om innehållsurval i form av vilka intervjupersoner, händelseförlopp och missförhållanden som medierna väljer att belysa. Samt handlar det om urval av form, på vilket sätt medierna väljer att rapportera om fallet (Ghersetti, 2012, 215) och det är viktigt att händelsen skall fungera rent berättardramaturgiskt (Ghersetti, 2012, 211).

I en nyhetstext utgår journalisten från sex frågor – vem? vad? var? när? hur? varför? (Ghersetti, 2012, 215). Men dessa frågor kan inte endast besvaras rakt upp och ned utan används som komponenter i en text som formas till en berättelse. Den västerländska berättartekniken, anglosaxisk berättarteknik, utgår från en tydlig början, mitt och ände och kan skådas i alla typer berättelser i vårt samhälle, från informationsblad till nyheter (Ghersetti, 2012, 217). Den västerländska berättartekniken bygger till stor del på att läsaren ska uppleva identifikation och bli berörd detta skapas i berättelsen genom att utgå från personer. Personifiering är en av de vanligaste vinklarna i nyhetstexter där till exempel missförhållanden som påverkar grupper i samhället eller hela samhället förklaras genom vad en person gjort eller upplevt (Ghersetti, 2012, 217).

Hvitfelt (1989, 64-65) sammanfattar många forskares resultat i forskning kring nyhetsvärdering och medielogik genom att lista egenskaper som nyheter med stort genomslag innehåller.

1. De ska handla om brott, olyckor, ekonomi eller politik
2. Vara av en betydelsefull karaktär eller relevanta
3. Ska på något sätt skilja sig från det som anses vara normalt eller vardagligt
4. Vara kulturellt och geografiskt nära läsaren
5. Ligga nära publiken och mediets värdegrund
6. Handla om människor som på något plan har makt i samhället
7. Vara lättförståeligt för publiken
8. Skeendet ska påverka enskilda personer

5.2 Ekonomi

Karl Erik Gustafsson (1995) *Hur ska det gå för kvällspressen?*

Till skillnad från morgontidningar får kvällstidningarna in 75 % av intäkterna från upplagemarknaden. Kvällstidningarna är beroende av lösnummersförsäljning, vilket betyder att de måste locka sina läsare varje dag, till skillnad från morgontidningarna som har prenumeranter och endast måste locka sina läsare ca en gång om året (Gustafsson, 1995, 6). En av de svenska kvällstidningarnas förebilder har varit den danska tabloidtidningen B.T. Tabloidtidningen skapades för att den skulle vara lätt och snabb att läsa för läsarna. De europeiska kvällstidningarna innehöll alla mycket bilder och mer lättsamt material. Materialet skulle vara kort, underhållande och sensationellt till temat (Gustafsson, 1995,6).

Stockholms Dagblad som är en föregångare till Sveriges två nuvarande kvällstidningar, Aftonbladet och Expressen, gjordes till formatet om till en kvällstidning 1926. Tidningen fortsatte ges ut på morgonen, men materialet modifierades till mer lättillgängligt (Gustafson, 1995, 7).

På initiativ av chefredaktören Helmer Key ville man fylla tidningen med sensationella nyheter och låta brottsnyheter och sport stå i fokus. Även bildmaterialet skulle vara stort till mängden (Gustafsson, 1995, 8). Denna typ av modell övertog Aftonbladet när Stockholms Dagblad lades ner 1930 (Gustafsson, 1995, 6-10).

5.3 Tabloidisering

Ulrika Andersson (2013) *Från fullformat till tabloid. Om formatets betydelse för nyhetsjournalistiken.*

Tabloidjournalistiken har ett rykte om sig att dess material håller lägre kvalitet än tidningar i fullformat då det är mer publik- och underhållningsinriktat. Dock har de flesta tidigare morgontidningar i fullformat övergått till tabloidformatet som man anser vara en mer modernt (Andersson, 2013, 15). Tabloidisering kallar man den förskjutning som sker när en tidnings innehåll går från att vara mer seriöst till att övergå till underhållningsinriktat material. Kritik har riktats mot tabloidiseringen, och man har oroats att de mer seriösa dagstidningarna ska gå mot ett mer kvällstidningsinriktat innehåll vilket i förlängningen kan skada det demokratiska samhället (Andersson, 2013, 16).

I undersökningar av nyhetsinnehållet har man sett att tabloidiseringen av tidningar som tidigare getts ut i fullformat har medfört att nyhetsmaterial om till exempel politik och samhällsplanering minskat medan brott och olyckor ökat (Andersson, 2013, 63).

Colin Sparks har utformat en modell där man beroende på tidningens innehåll kan avgöra om tidningen är mer åt det seriösa hållet eller mer åt det tabloidiserade. Modellen bygger på två axlar där den ena axeln graderar tidningens perspektiv och den andra axeln graderar tidningens ämnesval. Tidningens perspektiv kan då mer eller mindre utgå från ett samhälleligt perspektiv eller från privatpersoners perspektiv. Och tidningens ämnesval kan antingen vara av mer lättsam karaktär eller ha ett fokus på hårda nyheter som exempelvis ekonomi och politik (Allern, 2012, 247).

Tidningarnas ekonomiska situation, grad av tabloidisering men även den nyhetsvärdering som görs enligt ovan kriterier påverkar den bild av verkligheten som tidningarna återger genom sin rapportering. Eftersom vi valt att titta på morgonpress kontra kvällspress och svensk press kontra dansk press i rapporteringen av Ubåtsfallet kan dessa teorier vara lämpliga att använda sig av för att kunna urskilja vad som påverkat de olika tidningarnas innehåll.

6 Metod

6.1 Metodval

Den kvantitativa innehållsanalysen är bra lämpad när man vill mäta frekvens, alltså hur ofta någonting förekommer, i ett material (Esaiasson, Gilljam, Oscarsson och Wängnerud, 2012, 197). Eftersom att vi vill dra generella slutsatser om rapporteringen om den valda tidsperioden i Ubåtsfallet anser vi metoden vara effektiv för vår studie.

Vi anser att tillförlitligheten av studien blir större vid en kvantitativ innehållsanalys jämfört med en kvalitativ där närläsning av texterna hade krävts. Detta hade möjligen fungerat bra på de svenska artiklarna men då vi vill titta på skillnader med danska medier hade det krävt en

helt annan språklig färdighet i det danska språket än vad vi besitter för att uppfatta alla de språkliga nyanserna.

I den del av studien där vi vill undersöka hur den misstänkte gärningsmannen och offret framställs i positiv eller negativ dager kommer vi använda oss av metoden kvantitativ hermeneutik. Hermeneutik, läran om läsning och tolkning (Esaiasson, Gilljam, Oscarsson och Wängnerud, 2012, 221), är en del av den kvalitativa textanalysen då frågan om vad som är positivt eller negativt är en tolkningsfråga. För att undersöka hur de framställs tittar vi efter egenskaper som framkommer om offer och misstänkt gärningsman. Egenskaper definierar vi som karaktärsdrag, vanor och intressen. För att mäta om dessa framkommer som positiva eller negativa kommer vi att titta på ord eller beskrivningar som är positivt eller negativt laddade i kontexten och redogöra för dessa för att öka studiens replikerbarhet. I vårt kodschema (se appendix) kodar vi egenskaper som framkommer om offer eller misstänkt gärningsman i en artikel som direkt positivt, indirekt positivt, direkt negativt, indirekt negativt, varken positivt eller negativt, både positivt och negativt eller framgår ej. Ett exempel på en egenskap som i sammanhanget av en artikel förefaller ställa offer i direkt positiv dager är där en vän beskriver offret.

”Hon är fantastiskt rolig, en väldigt bra vän, hon är jätteomtänksam”.

En artikel vi kodade som indirekt positivt var där en person som sett offret på kvällen sa ”Jag fick ett mycket sympatiskt intryck av Kim som log och vinkade”. Det här anser vi vara något som kan vara positivt men inte säger lika mycket om personen som i det citatet ovan som vi kodats som direkt positivt. I de två exemplen av direkt positivt och indirekt positivt så har vi avgjort gradskillnaden då det är en vän till offret som säger att offret *är* jätteomtänksam medan det i den andra artikeln är ett vittne som har *fått intrycket* av offret som en sympatisk person. Båda uttalanden ger en positiv bild av offret men i olika nivåer.

Ett exempel på en direkt negativt kodad artikel är en där det beskrivs hur den misstänkte gärningsmannen blivit utesluten ur Copenhagen Suborbitals, som är ett rymdprojekt. I en artikel pratar tidningen med en av de inblandade i projektet som säger:

”Vi kunne ikke fortsætte samarbejdet med ham på grund af ustabilitet, manglende overholdelse af aftaler på alle niveauer, udtalt egenrådighed, koleriske anfald, hvor han smider med ting og tilsidesættelse af basale sikkerhedsregler”.

Ett exempel på hur vi har kodat indirekt negativt är i en artikel där det framgår hur den misstänkte gärningsmannen tidigare varit i en konflikt med en finansiär av ubåten i fråga. Där publiceras ett sms som den misstänkte gärningsmannen skrivit till finansiären när han trodde att ubåten skulle säljas. Detta har vi alltså valt att koda som indirekt negativt då det till viss del får honom att framstå som en något märklig person men som inte är lika tydligt negativt som i det vi över kodat som direkt negativt.

”Du ska tänka på det så att det vilar en förbannelse över Nautilus. Och den förbannelsen är jag. Det blir inget lugn på Nautilus så länge jag finns. Du kan inte häva förbannelsen på juridisk väg”.

Det finns en gradskillnad mellan direkt negativt, där kollegor bland annat bevitnat den misstänkte gärningsmannens koleriska anfall, och indirekt negativt, där den misstänkte gärningsmannen själv hävdar att det vilar en förbannelse över ubåten och att denna förbannelse är honom själv. Båda citaten ger en negativ bild av den misstänkte gärningsmannen men citatet där han hävdar att han själv är en förbannelse som vilar över

ubåten tolkar vi som mer vagt än citatet där hans kollegor har bevittnat hans koleriska anfall och uttalar sig om att han bland annat är instabil.

Ett exempel på en artikel där offret framställs i varken positiv eller negativ dager men där egenskaper ändå framträder är exempelvis:

”30-åriga Kim Wall arbetade för en rad tidningar, bland annat The Guardian, New York Times, Vice Magazine och Harper’s Magazine. Hon utbildades vid Columbia University där hon tog sin master of Science i journalistik 2013 och två år senare också en master i International affairs. Hon har också studerat vid universitetet i Peking.”

I citatet framgår *vad* offret gjort men det framgår inte *hur* hon har gjort det. Det vill säga att det inte finns utskrivna värdeladdade ord som att hon har gjort ett jättebra eller jättedåligt arbete.

I en del artiklar framkommer både positiva och negativa egenskaper om den misstänkte gärningsmannen, detta har vi då kodat som både positivt och negativt. Till exempel i en artikel då en bekant intervjuas och beskriver den misstänkte gärningsmannen som någon som lever på kanten och blir ovän med människor men också som en man som kan göra skillnad.

”Og selv om han beskriver ham som en mand, der lever på kanten, så har han aldrig oplevet ham voldelig.”

”Han ved godt, hvor grænsen går. Jeg har virkelig arbejdet meget med ham. Han kan råbe og skrige. Men han er på ingen måde en en voldelige person.”

”Han kommer nogen gange lidt i clinch med folk. Måske fordi nogen bliver misundelige på ham, fordi han er i stand til at gøre en forskel. Det har jeg oplevet en del gange, siger Thomas Jam Pedersen, som dog forsvarer Peter Madsen måske lidt iltre væsen, selv om det har givet Peter Madsen en del uvenner.”

För att ta reda på hur de olika tidningarna har resonerat när det kommer till publicering av personuppgifter hade en informantundersökning, i det här faller intervjuer med redaktörer eller ansvarig utgivare där de får bidra med information som ”sanningssägare”, kommit väl till pass (Esaiasson, Gilljam, Oscarsson och Wängnerud, 2012, 227). Men en sådan undersökning hade bara gett oss inblick i det redaktionella arbetet under händelsens gång och vad som påverkat dem i valet av publiceringarna och inte frekvensen av förekomsten.

6.2 Validitet och reliabilitet

Vårt resultat svara bara för 30 dagar av det specifika fallet. Eftersom fallet ännu inte är avslutat så kan resultatet för återstående tid av rapporteringen av fallet förändras. Vi bedömer vår interna validitet, alltså beskrivande slutsatser av de analysenheter vi studerat, som god eftersom att personuppgifter så som vi definierar dem är mätbara (Esaiasson, Gilljam, Oscarsson och Wängnerud, 2012, 58).

När vi tittat på personuppgiftspubliceringen som infattas i de pressetiska reglerna har vi kodat ifall det förekommer eller inte. Till exempel: Nämns misstänkt gärningsmans namn? 1. Ja eller 2. Nej. Detta är ingen tolkningsfråga utan något alla kan se genom att titta på texten, därför anser vi att denna del av kodschemat har hög intern validitet och god replikerbarhet.

De första sex artiklarna kodade vi var för sig för att sedan sätta oss tillsammans och jämföra kodningarna för att se att vi gjorde likadant. Eftersom att en del av vår undersökning består av

att analysera det kriminaljournalistiska berättandet och detta till viss del bygger på tolkning, diskuterade vi med varandra för att där kontrollera att våra bedömningar överensstämde med varandra. Vi är tydliga i vårt kodschema, resultat och i metod hur vi definierar våra variabler och ger exempel på hur vi bedömt för att öka den interna validiteten och replikerbarheten.

Vi anser att vi har god begreppsvaliditet, att vi faktiskt mäter det vi frågar efter, eftersom att vi har utformat vårt kodschema efter våra frågeställningar (Esaiasson, Gilljam, Oscarsson och Wängnerud, 2012, 58-60). Till exempel frågeställning *1. a) Hur skildras offer och misstänkt gärningsman efter de pressetiska reglerna?* I de pressetiska reglerna står det till exempel att man ska visa brottsoffer största möjliga hänsyn och att man noga ska pröva publicering av namn och bild med hänsyn till tagen till offer och dess anhöriga. Därför skapade vi en variabel i vårt kodschema (se sida 39 i Appendix) för att mäta om offrets namn publiceras i artikeln eller inte.

Eftersom att vi endast studerat ett fall är den externa validiteten något lägre (Esaiasson, Gilljam, Oscarsson och Wängnerud, 2012, 58). Det är alltså svårt att dra generella slutsaster om hur svensk, dansk, morgon-och kvällspress rapporterar om andra kriminalfall även om tidigare forskning pekar på att det finns stereotypa sätt att berätta nyheter.

7 Material

Vi anser att Ubåtsfallet är lämpligt för en jämförande studie av de båda länderna då det misstänkta brottet utspelat sig i både svenskt och danskt vatten med ett svenskt offer och en dansk misstänkt gärningsman. Därför bör de olika tidningarna ha någorlunda likvärdig nyhetsvärdering i de båda länderna.

Vi har valt att titta på de fyra tidningar, Aftonbladet, Dagens Nyheter, Ekstra Bladet och Politiken. Valet av Dagens Nyheter motiverar vi med att det är en av Sveriges största morgontidningar och Politiken är en av Danmarks största dagstidningar därför anser vi dessa någorlunda likvärdiga. Samma motivering finns till valet av kvällstidningarna Aftonbladet och Ekstra Bladet. Dessa två tidningar har även förekommit i anmälningar till Pressombudsmannen (PO) och Pressenævnets (PN) vilket vi finner intressant för vår studie.

7.1 Avgränsning och urval

Vi kommer att titta på alla nyhetsartiklar om Ubåtsfallet men väljer, likt Ghersetti, att inte koda opinionsmaterial eller krönikor (Ghersetti, 2000, 73) utan att endast rikta in oss på nyhetsmaterial då våra teorier tar avstamp i nyheternas berättardramaturgi.

Vi har valt att titta på artiklar från startdatum 11/8-17, då det är dagen Kim Wall anmäls försvunnen och de första nyhetsartiklarna om fallet publiceras. I skrivande stund är fallet ännu inte avklarat. Vi väljer därför att sätta slutdatum för artiklarna som kodas 30 dagar efter d.v.s. 10/9-17, detta beroende på uppsatsskrivandets tidsbegränsning. Vi anser ändå materialets omfång vara tillräckligt för att möjliggöra generella slutsatser. Sammantaget har vi kodat 318st artiklar. Eftersom att vi inte har tillgång till de danska tidningarna i pappersformat väljer vi att studera artiklar publicerade på alla tidningarnas webbsidor. Här kan argumenteras för att digitala artiklar kan redigeras i efterhand. Detta är något vi är medvetna om och därför väljer att ha med som en variabel i vårt kodschema. De danska tidningarna finns inte heller att tillgå i Mediarkivet Retriever, därför har vi valt att använda tidningarnas egna sökfunktioner för att få fram artiklarna. Vi har valt att inte koda tidningarnas plusartiklar förutom i DN då alla deras artiklar ligger bakom en betalvägg.

7.2 Beskrivning av tidningarna

Dagens Nyheter grundades år 1864 av Rudolf Wall och är idag en av Sveriges största dagstidningar. Tidningen är oberoende liberal och ansvarig utgivare är Peter Wolodarski.

Aftonbladet grundades år 1830 av Lars Johan Hierta och är idag en av Sveriges största kvällstidningar. Tidningen är oberoende socialdemokratisk och ansvarig utgivare är Sofia Olsson Olsén

Politiken grundades år 1884 av Viggo Hørup, Edvard Brandes och Hermann Meyer Bing och är en av Danmarks största dagstidningar. Tidningen är oberoende socialliberal och ansvarig utgivare är Christian Jensen.

Ekstra Bladet blev 1905 en självständig tidning. Tidigare gavs den ut som ett extrablad till Politiken. Tidningen är idag Danmarks största kvällstidning och ansvarig utgivare är Poul Madsen.

8 Resultat och analys

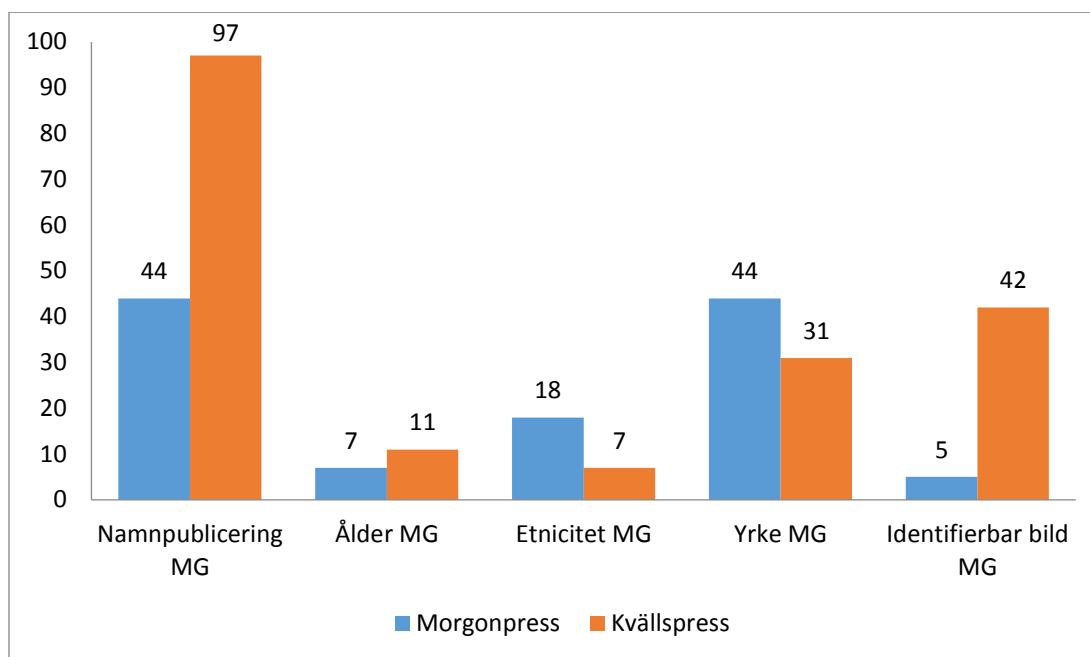
Totalt har det publicerats 318 artiklar om Ubåtsfallet under de 30 dagarna för undersökningen i de fyra tidningarna. Aftonbladet publicerade 61 artiklar, Dagens Nyheter 50 artiklar, Ekstra Bladet 148 artiklar och Politiken 59 artiklar. Antalet artiklar som tidningarna publicerat är relativt jämnt mellan Aftonbladet, Dagens Nyheter och Politiken. Ekstra Bladet sticker ut då de publicerat mer än dubbelt så många artiklar som de övriga tidningarna. I tidigare kvantitativa analyser av Ekstra Bladet har man sett att tidningen utmärker sig från övrig dansk press då deras nyhetsmaterial, består av kriminaljournalistik till större del än övriga danska tidningars, och då särskilt nyheter om mord. Detta kan förklara varför Ekstra Bladet publicerat ett mycket större antal artiklar än Politiken (Lehrmann, 2016, 87).

8.1 Etik

8.1.1 Personuppgiftspublicering i morgon- och kvällspress

I den första tabellen presenterar vi resultatet av studien där vi undersöker hur ofta morgon- och kvällspress publicerar olika personuppgifter om den misstänkte gärningsmannen. Med personuppgifter syftar vi på sådana uppgifter som gör det möjligt att identifiera personen så som namn, ålder, etnicitet, yrke och bild. Etnicitet kan vara svårt att definiera men här definierar vi det som en persons nationalitet eller medborgarskap.

Figur 1.0 Morgon-och kvällspress publicering av misstänkt gärningsmans personuppgifter i Ubåtsfallet 11/8 2017 – 10/9 2017 (procent)

Kommentar: Totalt antal artiklar i morgonspres är 109 varav Dagens Nyheter 50 artiklar, Politiken 59 artiklar och totalt antal artiklar i kvällspres är 209 varav Aftonbladet 61 artiklar, Ekstra Bladet 148 artiklar. Misstänkt gärningsman (MG).

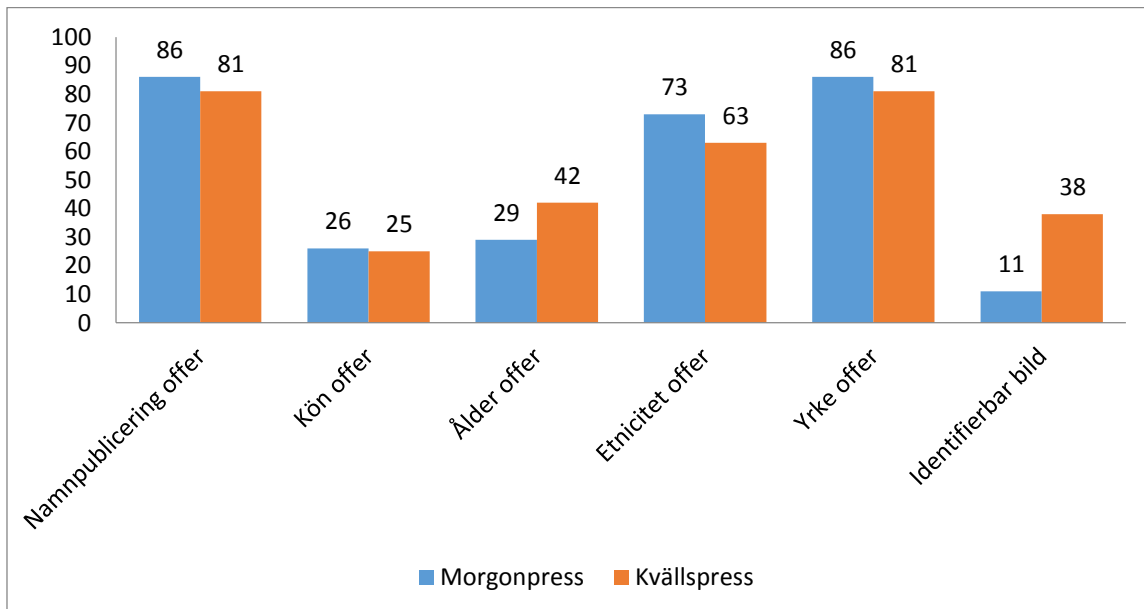
Kvällspres publicerar i högre utsträckning namn på den misstänkta gärningsmannen (97 procent) jämfört med morgontidningarna (44 procent). De personuppgifter som förekommer mer frekvent i morgontidningarna är etnicitet och yrke (18 procent och 44 procent) i jämförelse med i kvällstidningarna (7 procent och 31 procent). Morgonspres publicerar misstänkt gärningsmans yrke något oftare än vad kvällspres gör (44 procent mot 31 procent). Den misstänkte gärningsmannens yrke beskrivs som ”uppfinnare”, ”konstruktör” och ”ubåtsmakare”. Kvällspressens artiklar innehåller identifierbar bild i större utsträckning än morgonspressens artiklar (42 procent mot 5 procent). Här nedan följer exempel på bilder som förekom i kvällspressen.

Aftonbladet 11/08-17, Foto: Meyer Kenneth, Aftonbladet 11/08-17 Foto: Wenn och Ekstra Bladet 9/09-17 Foto: Deadlinepress

I figur 1.1 presenterar vi i hur stor utsträckning morgon-och kvällspress publicerat personuppgifter om offret.

Figur 1.1 Morgon-och kvällspress publicering av offers personuppgifter i Ubåtsfallet 11/8 2017 – 10/9 2017 (procent)

Kommentar: Totalt antal artiklar i morgonspres är 109 varav Dagens Nyheter 50 artiklar, Politiken 59 artiklar. Totalt antal artiklar i kvällspres är 209 varav Aftonbladet 61 artiklar, Ekstra Bladet 148 artiklar.

Offrets namn och yrke förekommer nästan lika ofta i kvällspres som i morgonspres (81 procent jämfört med 86 procent). Samma siffror ser vi i publiceringen av offrets yrke i kvällspres och morgonspres (81 procent mot 86 procent). Den största skillnaden framkommer i publiceringen av identifierbar bild där kvällspresen mer frekvent publicerar bild på offret än morgonspres (38 procent mot 11 procent). Den bild på offret som oftast förekom i tidningarna var den nedan, fotad av hennes bror.

Aftonbladet 26/08-17 Foto: Tom Wall

Som figur 1.0 visar är kvällspresen mer benägen att publicera namn på misstänkt gärningsman än morgonspresen. Vad det gäller namnpublicering av offer (figur 1.1) publicerar morgonspres i något större utsträckning detta än vad kvällspres gör.

I de svenska och de danska pressetiska reglerna står det såhär om namnpublicering kring offer och misstänkt gärningsman:

”Överväg noga konsekvenserna av en namnpublicering som kan skada människor. Avstå från sådan publicering om inte ett uppenbart allmänintresse kräver att namn anges.”

”Der skal i videst muligt omfang følges en klar saglig linje ved afgørelsen af, hvilke sager der omtales, og i hvilke tilfælde navne på de implicerede nævnes. En sigtets eller tiltaltes navn eller anden identificering bør udelades, når ingen almen interesse taler for at offentliggøre navnet.”

Ett väsentligt problem i appliceringen av de pressetiska reglerna är det faktum att både svensk och dansk press har som regel att skydda privatlivets helgd samtidigt som de har som krav att ge väsentlig information och tillämpa yttrandefriheten (Sandfeld Jakobsen och Schaumburg-Müller, 2016, 195). Morgonpressens lägre siffror gällande namnpublicering av misstänkt gärningsman beror främst på att Politiken i stort sätt aldrig publicerat namn. Detta kan i sin tur bero på att Politiken har en särskild redaktör som bland annat kontrollerar överträdelser av de pressetiska reglerna (Skovbjerg och Jørgensen, 2006, 54-56). I ett tidigt skede av publicering var Madsen inte heller misstänkt för brott vilket kan ha medfört att namnpublicering i Politiken gjordes men som senare togs bort (detta markerades tydligt i artiklarna där namnets togs bort när brottsmisstanke offentliggjordes). I förlängningen kan då en anledning till att morgonpressen i större grad publicerar misstänkt gärningsmans etnicitet och yrke vara att de ersätter publicering av namn med dessa personuppgifter för att omnämna mannen då nyhetsvärderingskriterierna kräver personifiering (Börjesson, 1988, 61).

I tidigare studier ser Börjesson och Weibull att namnpubliceringstrenden förändras under sent 90-tal. Under 80- och 90-talet var media relativt sparsamma med att publicera namn av misstänkt gärningsman. Men under senare delen av 90-talet ökade namnpubliceringen och Börjesson och Weibull såg att denna trend skulle fortsätta. Anledningar till detta låg då bland annat i att morgonpressen börjat anamma den mer personinriktade journalistiken och börjat skriva mer om våldsbrott, något som endast kvällstidningarna gjort tidigare (Weibull och Börjesson, 1995, 229-232).

Att kvällspress i högre utsträckning går ut med den misstänkte gärningsmannens namn kan bero på att de traditionellt sett är mer sensationsinriktade (Gustafsson, 1995, 6-10). Enligt Börjesson är det oftast brottets karaktär och nyhetens sensation som påverkar de redaktionella besluten som får medierna att frånga de pressetiska reglerna (Börjesson, 1988, 95-96).

Offrets namn och yrke publiceras i lika hög grad i morgonpress (86 procent) och även i kvällspress (81 procent). Fokuseringen på offrets yrke skulle kunna bero på att offret var på ubåten i sin yrkesroll där hon sist sågs. Det kan också bero på att journalister världen över är en utsatt yrkesgrupp (Lindkvist, 2017) och att det är en aktuell fråga. Att skriva ut yrket skulle även kunna vara en del av att skapa personifiering.

En annan skillnad mellan personuppgiftspublicering av offer är publiceringen av offrets ålder. Kvällspressen publicerar i högre grad offrets ålder än morgonpress (42 procent mot 29 procent). Siffrorna är inte alls lika höga i publiceringen av misstänkt gärningsmans ålder. Att offrets ålder framkommer och då särskilt i kvällspress kan vara ett sätt att skapa en dramatiserande effekt. Att hon är av ung ålder gör händelsen än mer tragisk och dramatisk. Lehrmanns (2016) kriminaljournalistiska solsystem är baserat på studier av Ekstra Bladets kriminalnyheter och har visat att tidningen på senare år gått mot ett mer melodramatiskt berättande där offret och dess anhöriga är centrala i nyhetsberättandet. En anledning till detta grepp är att göra nyheterna mer upplevelsebaserade och få läsarna att känna sig mer delaktiga. Även Sahlstrand (2000) förklarar dramatiseringen som ett sätt att locka läsare. Kvällstidningar

behöver, till skillnad från morgontidningar, locka sina läsare varje dag. Att då dramatisera en händelse kan konkurrensmässigt vara fördelaktigt för tidningarna (Sahlstrand, 2000, 37).

Som figur 1.0 och 1.1 visade är den andra största skillnaden mellan morgon- och kvällspress publicering av identifierbar bild på misstänkt gärningsman och offer. Enligt de pressetiska reglerna ska både svensk och dansk press vara hänsynsfulla i sin bildpublicering av offer.

”Ofre for forbrydelser eller ulykker skal vises det størst mulige hensyn. Det samme gælder vidner og pårørende til de implicerede. Ved indsamling og formidling af billedmateriale, herunder amatør billeder, skal der vises hensynsfuldhed og takt.”

”Visa alltid offren för brott och olyckor största möjliga hänsyn. Pröva noga publicering av namn och bild med hänsyn tagen till offren och deras anhöriga.”

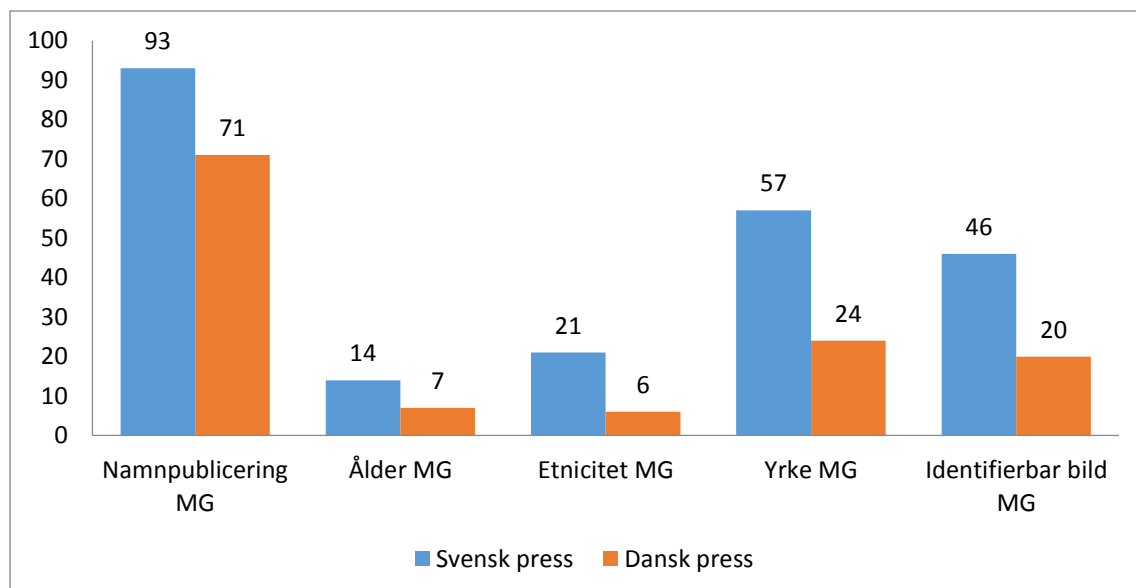
Samma försiktighet ska tillämpas vid bildpublicering av misstänkt gärningsman innan personen ifråga har dömts i domstol.

Kvällspressen publicerar i högre grad bilder på både misstänkt gärningsman och offer vilket även detta kan bero på kvällstidningarnas tradition. Tabloidpressen som tidigare utgjordes av enbart kvällstidningar publicerade en stor mängd bildmaterial i jämförelse med dagspress (Gustafsson, 1995, 8). Lehrmanns forskning om Ekstra Bladet visar i en jämförelse med Ekstra Bladet och Politiken att en tredjedel av Ekstra Bladets artiklar om brott är bildsatta jämfört med 14 procent av Politikens (Lehrmann, 2016, 87).

8.1.2 Personuppgiftspublicering i svensk och dansk press

I figur 1.2 presenterar vi skillnader mellan svensk och dansk press i publicering av personuppgifter av misstänkt gärningsman.

Figur 1.2 Svensk och dansk press publicering av misstänkt gärningsmans personuppgifter i Ubåtsfallet 11/8 2017 – 10/9 2017 (procent)

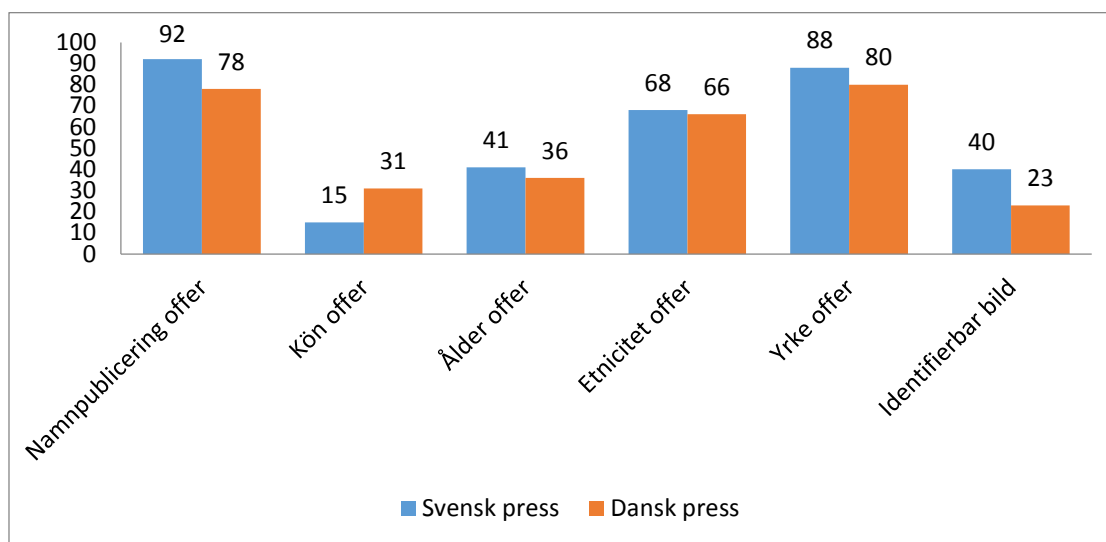

Kommentar: Totalt antal artiklar i svensk press är 111. Varav Aftonbladet 61 artiklar, Dagens Nyheter 50 artiklar. Det totala antalet artiklar publicerade i danska tidningar är 207 artiklar. Varav Ekstra Bladet 148 artiklar, Politiken 59 artiklar. Misstänkt gärningsman (MG).

I Sverige gick tidningarna i studien ut med namnet i 93 procent av deras publicerade artiklar i jämförelse med de danska tidningarna som publicerade namnet i 71 procent av de 207 danska artiklarna.

I Figur 1.3 tittar vi på skillnaderna mellan svensk och dansk press i publicering av personuppgifter om offret.

Figur 1.3 Svensk och dansk press publicering av offers personuppgifter i Ubåtsfallet 11/8 2017 – 10/9 2017 (procent)

Kommentar: Totalt antal artiklar i svensk press är 111. Varav Aftonbladet 61 artiklar, Dagens Nyheter 50 artiklar. Det totala antalet artiklar publicerade i danska tidningar är 207 artiklar. Varav Ekstra Bladet 148 artiklar, Politiken 59 artiklar.

De svenska tidningarna går oftare ut med de olika personuppgifterna än dansk press, förutom med personuppgiften kön då de danska tidningarna publicerar detta i något större utsträckning (31 procent jämfört med 15 procent). Svensk press publicerade identifierbar bild på den misstänkta gärningsmannen mer ofta än dansk press (se figur 1.2), likaså publicerar de mer ofta bild på offret (40 procent mot 23 procent).

Den största skillnaden i personuppgiftspublicering av offret är bildpubliceringen där svensk press i större utsträckning publicerar identifierbara bilder jämfört med dansk press. Även inom svensk press är det kvällspressen (Aftonbladet i vår studie) som står för den största andelen publicerade bilder på offer och misstänkt gärningsman. När det kommer till misstänkt gärningsman är det publiceringen av den misstänka gärningsmannen yrke som publiceras i större grad i den svenska pressen än den danska.

”Framhäv inte berörda personers etniska ursprung, kön, nationalitet, yrke, politisk tillhörighet, religiös åskådning eller sexuell läggning om det saknar betydelse i sammanhanget och är missaktande.”

I de danska pressetiska reglerna framgår det inte att berörda personers yrke inte bör publiceras. Istället ingår yrkesmässiga förhållanden i kränkandet av privatlivets fred, detta gäller dock vid arbetsrelaterade sjukdomar, missförhållanden och avskedning. (Sandfeld Jakobsen och Schaumburg-Müller, 2016, 199). Trots att publicering av den misstänka gärningsmannen yrke inte innefattas av de danska pressetiska reglerna publicerar de detta i mindre utsträckning än i den svenska pressen. En anledning till att den danska pressen inte publicerar den misstänkte gärningsmannen yrke i lika hög grad som svensk press är att den

misstänkte gärningsmannen i Danmark är känd och går under namnet ”Raket-Madsen”. Detta smeknamn har vi i vår studie inte räknat som ett yrke.

Svensk press publicerar alla de mätta personuppgifterna om den misstänkte gärningsmannen i högre grad än dansk press. Detta kan bero på att Madsen är en lokalkändis i Danmark då det har gjorts ett antal dokumentärer och böcker om honom och hans uppfinningar. Eftersom Madsen inte är en offentlig person för den svenska allmänheten kan detta bidra till att svensk press går ut med mer personuppgifter för att kunna personifiera den misstänkte gärningsmannen.

Offrets kön är den uppgift som dansk press publicerar i större utsträckning än svensk press. I Politiken publiceras offrets kön i 31 procent av sina 59 artiklar. Politiken publicerar även identifierbar bild på offret i 8 procent. En anledning till att Politiken publicerar kön i hög grad kan vara att de i få fall bildpublicerar identifierbara bilder på offret. Genom att publicera en identifierbar bild behöver man inte publicera självklara uppgifter så som kön eftersom att de ofta framkommer i en bild.

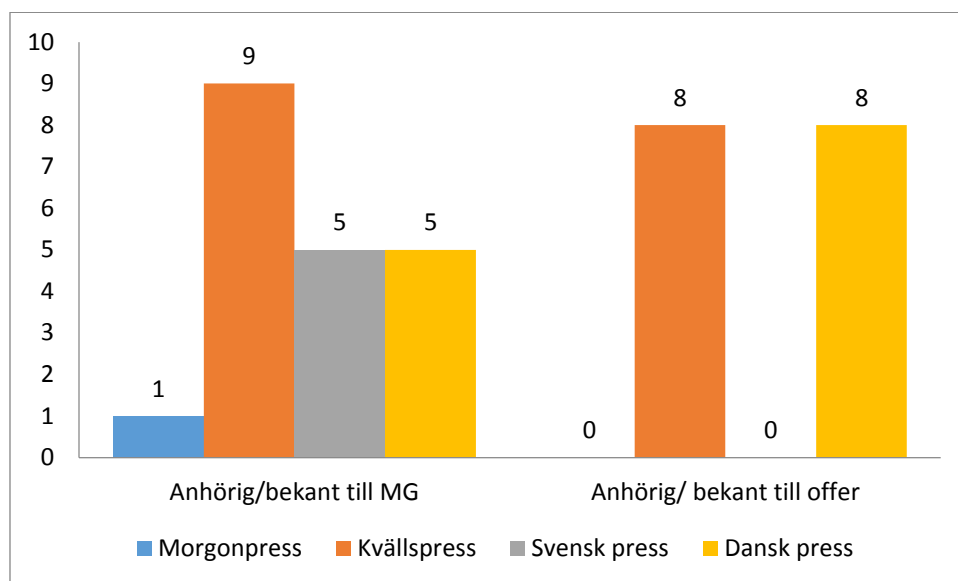
En annan förklaring till att den danska pressen är mer återhållsam av personuppgiftpublicering kan också vara att straffen för överträdelser av god publicistisk sed är strängare. I Danmark kan den ansvariga vilket oftast är redaktören bli dömd till fängelse, medan man i Sverige enbart kan dömas till böter (Sandfeld Jakobsen och Schaumburg-Müller, 2016, 157-171).

8.1.3 Integritetskränkande uppgifter för anhöriga och bekanta

I figur 1.4 nedan presenterar vi förekomsten om integritetskränkande uppgifter som kan vara känsliga för anhöriga och bekanta, till såväl misstänkt gärningsman som offer.

Integritetskränkande uppgifter definierar vi som uppgifter som kränker privatlivets helgd, då varje person har rätt att ha ett område som är skyddat mot intrång (Nationalencyklopedin u.å.). I både de svenska och danska pressetiska reglerna framgår det att man ska visa hänsyn till offer och deras anhöriga. Man ska heller inte publicera familjeförhållanden om det inte finns ett uppenbart allmänintresse som kräver offentlig belysning.

Figur 1. 4 Integritetskränkande uppgifter för anhöriga och bekanta till misstänkt gärningsman och offer i Ubåtsfallet 11/8 2017 – 10/9 2017 (antal)

Kommentar: Vi har kodat integritetskränkande uppgifter för anhöriga/bekanta till misstänkt gärningsman och offer i antal artiklar. Exempelvis framgår det i morgonpress att integritetskränkande uppgifter för misstänkt gärningsmans anhöriga framgår i 1 artikel av totalt 109 artiklar i morgonpress. Morgonpress består av Dagens Nyheter 50 artiklar, Politiken 59 artiklar. Kvällspress består av totalt 209 artiklar. Varav Aftonbladet 61 artiklar, Ekstra Bladet 148 artiklar. Svensk press består av totalt 111 artiklar. Varav Aftonbladet 61 artiklar, Dagens Nyheter 50 artiklar. Dansk press består av totalt 207 artiklar. Varav Ekstra Bladet 148 artiklar och Politiken 59 artiklar. Misstänkt gärningsman (MG).

Ser man till publiceringen av integritetskränkande uppgifter om offrets och misstänkt gärningsmans familjer och bekanta sker detta väldigt sällan i de fyra kategorierna. Kvällspress går ut med integritetskränkande uppgifter för anhöriga till misstänkt gärningsman i 9 av 209 artiklar medan morgonpress gör det i 1 av 109 artiklar. Svensk press går ut med dessa uppgifter i 5 artiklar av 111 och dansk press gör det i 5 av 207 artiklar. Ekstra Bladet skriver till exempel:

”Anklageren spurgte også til sex om bord på Nautilus, og Peter Madsen fortalte, at han har dyrket sex med sin hustru her ved en enkelt lejlighed.
- Hvis vi taler om, når ubåden har været ude at sejle, uddybede han.”

Kvällspressen går även ut med integritetskränkande uppgifter för anhöriga till offret i 8 artiklar av 209 artiklar. Både svensk och morgonpress publicerar aldrig några identitetskränkande uppgifter under de 30 dagar vi studerat. Dansk press publicerar dessa uppgifter i 8 artiklar av 207 artiklar. Att tillägga här är att Ekstra Bladet som både ingår i tidningskategorin kvällspress och dansk press är den enda tidning som publicerat integritetskränkande material för offrets familj och bekanta.

Kvällspressen publicerar 9 artiklar som kan uppfattas kränkande för misstänkt gärningsmans familj och bekanta. I morgonpress sker det bara 1 gång för misstänkt gärningsmans familj och bekanta. Exempelvis publicerade Ekstra Bladet intervjuer med den misstänkte gärningsmannens ”älskarinna” och tidningen uppger att den misstänkte gärningsmannen lever i ett öppet förhållande med sin fru. I de danska pressetiska reglerna ingår kärleksförhållanden, äktenskap och nära relationer i familjen som en del av privatlivets fred och bör därför skyddas (Sandfeld Jakobsen och Schaumburg-Müller, 2016, 197). I morgonpressen har Dagens Nyheter publicerat ett utdrag från en bok om den misstänkte gärningsmannen. Där beskrivs

den misstänkte gärningsmannens relation till sin pappa men även hur den bortgångne pappan var som person.

”Pappan var konservativ och hade en gammeldags syn på uppfostran.”

”Föräldrarna skiljde sig när Madsen var fyra år. Sonen ska också ha varit pappans guldklimp och han var beredd att göra allt för sin ende son. När Peter Madsen kom upp i tonåren var hans pappa gammal och svag. Det gjorde att sonen fick ta hand om honom till han dog. Peter Madsen var då 17 år.”

Att kartlägga exempelvis den misstänkte gärningsmannens uppväxt och förhållanden är företeelser som stämmer överens med Lehrmanns tidigare forskning om det kriminaljournalistiska berättandet i Danmark. Kartläggning av involverade personer är ett av de två grepp som används för att skapa ett upplevelsevärde för läsarna (Lehrmann, 2016, 17).

Dansk press går i 8 artiklar ut med integritetskränkande uppgifter om offrets anhöriga. Att tillägga här är att Ekstra Bladet är den enda av de danska tidningarna och kvällstidningarna som går ut med integritetskränkande uppgifter om offrets anhöriga och bekanta. Till exempel går Ekstra Bladet ut med att offrets pappa och partner är på plats hos den danska polisen där de ska förhöras. Tidning uppger i samband med detta att personerna är upprörda.

”Ved politistationen befandt sig også familiemedlemmer til den forsvundne kvinde. De var tydeligt oprevede, og de kom også ind på station, for at blive afhørt.”

Detta stämmer överens med Lehrmanns (2016) forskning av Ekstra Bladet. Som tidigare nämnt har det skett en förändring av nyhetsberättandet i Ekstra Bladet. Från att tidningen tidigare skrivit utifrån polisens arbete, till att på senare tid fokusera på offret och dess anhöriga. Genom detta melodramatiska grepp möjliggörs en delaktighet för läsarna (Lehrmann, 2016, 77).

8.2 Berättarteknik

8.2.1 Egenskaper och aktörer

I tabell 1.0 redogör vi för antalet artiklar där den misstänkte gärningsmannens egenskaper framkommer i tidningskategorierna: morgonpress, kvällspress, svensk press och dansk press. Med egenskaper menar vi karaktärsdrag, vanor och intressen. Dessa egenskaper kan på olika sätt vara positiva, negativa eller neutrala. Med positiva och negativa egenskaper menar vi ord och uttryck som i sammanhanget förefaller ställa den misstänkte gärningsmannen i positiv eller negativ dager och med neutrala menar vi sådana som inte uppfattas som något av ovanstående.

Tabell 1.0 Misstänkt gärningsmans egenskaper i Ubåtsfallet 11/8 2017 – 10/9 2017 (antal)

Egenskaper MG	Morgonpress	Kvällspress	Svensk press	Dansk press
Ja, direkt positivt	0	6	2	4
Ja, indirekt positivt	0	3	1	2
Ja, direkt negativt	2	1	2	1
Ja, indirekt negativt	4	5	7	2
Ja, varken positivt eller negativt	3	15	6	12
Ja, både positivt och negativt	1	12	3	10
Totalt	10	42	21	31

Kommentar: I tabellen redovisas den misstänkte gärningsmannens egenskaper i antal artiklar. Exempelvis framgår det i morgonpress att misstänkt gärningsmans direkt positiva egenskaper nämns i 0 artiklar av totalt 109 artiklar. Morgonpress består av Dagens Nyheter 50 artiklar, Politiken 59 artiklar. Kvällspress består av totalt 209 artiklar. Varav Aftonbladet 61 artiklar, Ekstra Bladet 148 artiklar. Svensk press består av totalt 111 artiklar. Varav Aftonbladet 61 artiklar, Dagens Nyheter 50 artiklar. Dansk press består av totalt 207 artiklar. Varav Ekstra Bladet 148 artiklar och Politiken 59 artiklar. Misstänkt gärningsman (MG)

Kvällspress publicerar fler antal artiklar som innehåller den misstänkte gärningsmannens egenskaper än vad morgonpressen gör. Kvällspress publicerar också direkt eller indirekt positiva egenskaper om den misstänkte gärningsmannen vilket morgonpress inte gör någon gång. Till exempel publicerar Ekstra Bladet uttalanden av brodern om den misstänkte gärningsmannen.

” Peter er fuld af empati for andre mennesker. Han er meget venlig. Altid udadvendt. Altid talende. Selvfølgelig kan han også have dage, hvor han er indadvendt og begravet i sine udfordringer. Men som oftest giver han sig tid.”

Svensk press publicerar direkt och indirekt negativa egenskaper hos den misstänkte gärningsmannen i 9 artiklar. Dansk press gör detsamma i 3 av sina artiklar. I Dagens Nyheter framgår det till exempel att människor som har följt den misstänkte gärningsmannen på nära håll säger att han har haft svårt att samarbeta och komma överens med andra eftersom han vill göra saker på sitt sätt. I tidningen beskrivs han också som en ”ytterst labil person” och ”egensinnig”. Övervägande för resultatet är att tidningarna avstår från att publicera den misstänkte gärningsmannens egenskaper i någon form av de 318 kodade artiklarna i studien.

I tabellen nedan redovisar vi för i hur många artiklar offrets egenskaper har framkommer i de fyra tidningskategorierna morgonpress, kvällspress, svensk press och dansk press. Positiva, negativa och neutrala egenskaper har vi i tabell 1.1 definierat på samma sätt som i tabell 1.0 ovan.

Tabell 1.1 Offers egenskaper i Ubåtsfallet 11/8 2017 – 10/9 2017 (antal)

Egenskaper offer	Morgonpress	Kvällspress	Svensk press	Dansk press
Ja, direkt positivt	7	12	10	9
Ja, indirekt positivt	2	3	1	4
Ja, direkt negativt	0	0	0	0
Ja, indirekt negativt	0	0	0	0
Ja, varken positivt eller negativt	1	0	1	0
Ja, både positivt och negativt	0	0	0	0
Totalt	10	15	12	13

Kommentar: I tabellen redovisas offrets egenskaper i antal artiklar. Exempelvis framgår det i morgonpress att offrets direkt positiva egenskaper nämns i 7 artiklar av totalt 109 artiklar. Morgonpress består av Dagens Nyheter 50 artiklar, Politiken 59 artiklar. Kvällspress består av totalt 209 artiklar. Varav Aftonbladet 61 artiklar, Ekstra Bladet 148 artiklar. Svensk press består av totalt 111 artiklar. Varav Aftonbladet 61 artiklar, Dagens Nyheter 50 artiklar. Dansk press totalt 207 artiklar. Varav Ekstra Bladet 148 artiklar och Politiken 59 artiklar.

Gemensamt för de fyra tidningskategorierna är att negativa egenskaper hos offret aldrig framgår. I de fyra tidningskategorierna framförs endast neutrala eller direkt och indirekt positiva egenskaper hos offret. Det är inga stora skillnader mellan kvällspress och morgonpress i form av publicering av positiva egenskaper hos offret. Inte heller är skillnaden stor mellan svensk press och dansk press. Men svensk press skriver något fler artiklar med positiva egenskaper. I Dagens Nyheter beskriver en vän offret.

”Kim är en nog en av de mest ambitiösa människor jag träffat, men hon har samtidigt en varm och ödmjuk personlighet. Hennes driv att sikta mot toppen i världen när det kommer till journalistiken är inspirerande.”

Att tillägga här är också att artiklar där egenskaper förekommer är få till antalet, i 77 artiklar framkommer offer eller misstänkt gärningsmans egenskaper i någon form av de 318 kodade artiklarna.

I tabell 1.2 redogör vi för de två aktörer som får komma till tals i artiklarna. Vi undersöker aktörer för att det är genom dessa händelsen förklaras. Vilken aktör det är som kommer till tals mest påverkar därigenom bilden som läsaren får av en händelse. För att utläsa de två aktörer som får komma till tals flest gånger har vi först tittat på vem som får mest utrymme, sedan vem som kommer fram i rubrik och ingress och slutligen vem som omnämns först i artikeln. Genom att komma till tals menar vi de personer som indirekt eller direkt får uttala sig i artikeln.

Tabell 1.2 Aktörer som får komma till tals i Ubåtsfallet 11/8 2017 – 10/9 2017 (procent)

Aktör komma till tals	Morgonpress	Kvällspress	Svensk press	Dansk press
Polis	32	25	34	24
Åklagare	4	5	4	5
Försvarsadvokat	1	4	0	4
Misstänkt gärningsman	28	25	25	27
Familj/Anhöriga misstänkt till gärningsman	0	1	0	1
Vän/bekant/ogift partner till misstänkt gärningsman	1	7	3	6
Familj/Anhöriga till offer	3	2	4	2
Vän/bekant/ogift partner offer	3	2	2	2
Dansk media	3	5	4	5
Svensk media	5	1	4	1
Anonym	0	0	0	0
Expert	5	5	6	5
Vittne	3	5	6	4
Allmänhet	0	1	0	1
Övrigt	1	4	3	3
Försvär	5	5	3	6
Domare/Domstol	6	2	1	4
Sjöräddningssällskapet/Kustbevakning	1	2	2	1
Summa	101	101	101	101
Antal aktörer	194	385	198	381

Kommentar: I tabellen redovisas de mest förekommande aktörerna som får komma till tals. I varje artikel har de två mest förekommande aktörerna kodats. I en del artiklar har endast en aktör kommit till tals och i dessa fall har en aktör kodats. I vissa artiklar har ingen aktör kommit till tals och då har ingen kodats. I morgonspresen får 194 aktörer komma till tals i de totalt 109 artiklarna. Morgonpress består av Dagens Nyheter 50 artiklar, Politiken 59 artiklar. I kvällspress får 385 aktörer komma till tals i de totalt 209 artiklarna. Kvällspress består av Aftonbladet 61 artiklar, Ekstra Bladet 148 artiklar. I svensk press får 198 aktörer komma till tals i de totalt 111 artiklarna. Svensk press består av Aftonbladet 61 artiklar, Dagens Nyheter 50 artiklar. I dansk press kommer 381 aktörer till tals i de 207 artiklarna. Dansk press består av Ekstra Bladet 148 artiklar och Politiken 59 artiklar.

I kvällspressen får vän/bekant/ogift partner till den misstänkte gärningsmannen komma till tals i 7 procent av artiklarna medan de endast får komma till tals i 1 procent av morgonpressens artiklar. I både morgonpress och kvällspress får experter komma till tals i lika stor utsträckning (5 procent i respektive tidningskategori). I morgonpressen kommer polis till tals i störst utsträckning (32 procent). I kvällspressen får polis och misstänkt gärningsman komma till lika mycket (25 procent och 25 procent).

I svensk press kommer polis till tals mest och mer än i dansk press (34 procent jämfört med 24 procent). I dansk press får den misstänkte gärningsmannen komma till tals mer än polisen (27 procent mot 24 procent).

I tabell 1.3 nedan redovisas de två aktörer som omnämns flest gånger i artiklarna. De aktörer som omnämns har inte möjlighet att påverka bilden som ges av denne och/eller händelsen utan är beroende av de aktörer som kommer till tals. För att utläsa de två aktörer som omnämns flest gånger har vi först tittat på vem som får mest utrymme, sedan vem som kommer fram i rubrik och ingress och slutligen vem som omnämns först i artikeln.

Tabell. 1.3 Aktörer som omnämns i Ubåtsfallet 11/8 2017 – 10/9 2017 (procent)

Aktör omnämns	Morgonpress	Kvällspress	Svensk press	Dansk press
Polis	11	11	14	10
Åklagare	0	0	0	0
Försvorsadvokat	1	0	0	1
Misstänkt gärningsman	35	35	31	37
Familj/Anhöriga misstänkt till gärningsman	0	0	0	0
Vän/bekant/ogift partner till misstänkt gärningsman	0	3	2	2
Familj/Anhöriga till offer	1	1	1	1
Vän/bekant/ogift partner offer	1	2	1	2
Dansk media	0	3	1	3
Svensk media	2	0	1	0
Expert	0	0	0	0
Vittne	1	3	3	2
Allmänhet	3	1	2	1
Övrigt	0	3	3	1
Offer	44	35	39	38
Försvär	1	1	0	1
Domare/Domstol	0	0	0	0
Sjöräddningssällskapet/Kustbevakningen	0	1	1	0
Summa	100	99	99	99
Antalet aktörer	217	405	221	411

Kommentar: I tabellen redovisas de mest förekommande aktörerna som omnämns i de 318 artiklarna. I varje artikel har de två mest omnämnda aktörerna kodats. I en del artiklar har endast en aktör omnämns och i dessa fall har en aktör kodats. I vissa artiklar har ingen aktör omnämns och då har ingen kodats. Morgonpress består av totalt av 109 artiklar. Varav Dagens Nyheter 50 artiklar, Politiken 59 artiklar. Kvällspress består totalt av 209 artiklarna. Varav Aftonbladet 61 artiklar, Ekstra Bladet 148 artiklar. Svensk press består totalt av 111 artiklar. Varav Aftonbladet 61 artiklar, Dagens Nyheter 50 artiklar. Dansk press består totalt av 207 artiklarna. Varav Ekstra Bladet 148 artiklar och Politiken 59 artiklar.

I samtliga tidningskategorier är offret och gärningsmannen de två mest omnämnda aktörerna.

Vän/bekant/ogift partner till misstänkt gärningsman förekommer aldrig som omnämnd aktör i morgonpress, medan detta görs i kvällspress (0 procent jämfört med 3 procent). Offret omnämns mer ofta i morgonpress än i kvällspress (44 procent jämfört med 35 procent).

Offer omnämns något mer än misstänkt gärningsman i dansk press (38 procent jämfört med 37 procent). I svensk press omnämns offret mer än misstänkt gärningsman (39 procent jämfört med 31 procent).

I vår studie har vi undersökt vilka aktörer som får komma till tals och vilka aktörer som omnämns. För att läsare lättare ska kunna känna igen och ta till sig ett material är journalistiska genrer hårt mallade (Pollack, 2001, 295). Även det journalistiska språket har en stor betydelse för att väcka och bibehålla publikens uppmärksamhet (Gherstti, 2012, 172). Brott passar väl för mediedramaturgin och i den västerländska berättardramaturgin krävs aktörer för att föra fram berättelsen.

Skillnaden mellan aktörer som kommer till tals, och aktörer som omnämns är som tidigare nämnt att de aktörer som själva kommer till tals också kan påverka den bild som läsarna får utav en händelse och person. De två huvudaktörerna som får komma till tals i samtliga kategorier är polis och den misstänkte gärningsmannen.

Den anglosaxiska dramaturgiska berättarkurvan härstammar från det antika dramat. Själva berättargrunden bygger på en konflikt som antingen kan få ett lyckligt eller olyckligt slut (Ghersetti, 2000, 41-42). Denna konflikt framträder i rapportering av Ubåtsfallet genom att de två huvudaktörerna ställs mot varandra. Exempelvis går polisen ut med olika uppgifter som knyter den misstänkte gärningsmannen till brottet. Samtidigt ges den misstänkte gärningsmannen utrymme att försvara sig genom att neka till brott och ge förklaringar till vad som har hänt. Detta är en central del av rapporteringen om Ubåtsfallet och som rent berättartekniskt skapar framåtrörelse (Ghersetti, 2000, 99). Den mest omnämnda aktören i samtliga tidningskategorier är offret, tätt följt av den misstänkte gärningsmannen. Att offret är en av huvudaktörerna som omnämns ter sig naturligt eftersom offret aldrig själv kan komma till tals i detta fall trots att den centrala händelsen innefattar offret.

Det kriminaljournalistiska berättande har fått kritik eftersom den innehåller, rent stilistiskt, både den vanliga nyhetsrapporteringen men också något mer litterärt (Lehrmann, 2016, 10). När aktörer beskrivs med egenskaper som antingen är positivt eller negativt laddade är det ett sätt för journalistiken att skapa dramatik i texten (Ghersetti, 2000, 172 -173). I vår studie ser vi att typen av egenskaper skiljer sig mellan offret och gärningsmannen. Men också mellan morgon- och kvällspressen. Den misstänkte gärningsmannen beskrivs både negativt och positivt i svensk och dansk press. I morgonpressen beskrivs den misstänkte gärningsmannen antingen neutralt eller negativt. I kvällspressen beskrivs han både positivt och negativt. I Ekstra Bladet har bland annat nedanstående publicerats om honom:

”Han er på ingen måde sadistisk. Det har han aldrig nogen sinde været. Han er enormt 'mindful' omkring mennesker og bliver meget ked af det, hvis nogen kommer til skade. Han bliver ked af det, hvis det mindste lille dyr lider. Manden fjernede musefælderne i værkstedet, fordi vi ikke måtte dræbe musene, sagde Deidre King blandt andet.”

”Vi kunne ikke fortsætte samarbejdet med ham på grund af ustabilitet, manglende overholdelse af aftaler på alle niveauer, udtalt egenrådighed, koleriske anfald, hvor han smider med ting og tilsidesættelse af basale sikkerhedsregler.”

Antalet artiklar som innehåller beskrivningar av den misstänkte gärningsmannen är fler i kvällspress än i morgonpress. Beskrivningar av den misstänkte gärningsmannen syftar ofta till spekulationer om han kan ha begått brottet eller inte. Som tidigare nämnt har Lehrmann förklarat hur man i kriminaljournalistiken försöker förklara motivet till det begångna brottet genom två olika grepp (Lehrmann, 2016, 17). Dels genom kartläggning av personerna och dels genom identifikation vilket framgår i beskrivningarna av hans egenskaper. Offret beskrivs bara i positiva egenskaper i alla tidningskategorier. I Aftonbladet beskrivs hon på detta sätt:

”Hon är fantastiskt rolig, en väldigt bra vän, hon är jätteomtänksam”

”Man kan ta en titt på hennes cv och förstå att det liksom inte är någon vanlig människa. Har något hänt henne och hon inte lever längre är det en förlust för världen.”

Genom dessa egenskaper kan läsarna bli berörda och identifiera sig vilket är stor del av den västerländska berättartekniken (Ghersetti, 2012, 217). Att ge offer och förövare motsatta

egenskaper är ett sätt att skapa stereotypa arketyper som återfinns i den anglosaxiska dramaturgens kurva, exempelvis den onde och den goda (Ghersetti, 2000, 42 Ghersetti). Ett exempel på motsatta egenskaper kan man urskilja i en och samma artikel publicerad i Ekstra Bladet. Där beskriver ett vittne den misstänkte gärningsmannen och offret då han mött dem på ubåten kvällen före försvinnandet.

”Det kändes som att han ville göra ett gott intryck på henne och verka sympatisk och öppenhyrtlilig, säger Rasmus Ejlers”

”Jag fick ett mycket sympatiskt intryck av Kim som log och vinkade, säger Rasmus Ejler”

8.2.2 Aspekter

I tabell 1.4 redovisar vi artiklarnas huvudsakliga aspekter det vill säga ämnesområden. Genom att titta på aspekter kan man avgöra vad det är som tidningarna vill framhäva i en specifik händelse. De huvudaspekter som finns påverkar läsarens uppfattning eftersom att det är detta perspektiv som lyfts fram (Ghersetti, 2000, 115). Vi har i vår studie mätt 11 aspekter i rapporteringen av Ubåtsfallet och på så sätt kunnat avgöra vilka huvudsakliga aspekter de fyra tidningskategorierna haft. För att avgöra de huvudsakliga aspekterna tittade vi i första hand på den aspekt som fått mest utrymme, sedan på den aspekt som kommer fram i rubrik och ingress och slutligen nämns först.

Tabell 1.4 Huvudsakliga aspekter i Ubåtsfallet 11/8 2017 – 10/9 2017 (procent)

Aspekt	Morgonpress	Kvällspress	Svensk press	Dansk press
Försvinnandet	4	5	3	6
Brottsutredning	17	22	21	20
Gripande/Häktning	16	11	9	14
Mediernas bevakning	2	2	1	2
Kriminalteknisk analys/fynd	19	12	17	13
Misstänkt gärningsman	5	12	7	12
Offer	5	6	6	4
Sökningsarbete	20	12	18	13
Övriga aspekter	4	8	8	7
Vittnesuppgifter	7	9	9	8
Ubåt	2	2	1	2
Summa	100	100	100	101
Antal aspekter	209	380	209	380

Kommentar: I tabellen redovisas de mest förekommande aspekterna i de 318 artiklarna. I varje artikel har två huvudsakliga aspekter kodats. I en del artiklar har endast en aspekt framträtt och därför har endast en aspekt kodats. Morgonpressen består av totalt 109 artiklar. Varav Dagens Nyheter 50 artiklar, Politiken 59 artiklar. Kvällspress består av totalt 209 artiklar. Varav Aftonbladet 61 artiklar, Ekstra Bladet 148 artiklar. Svensk press består av 111 artiklar. Varav Aftonbladet 61 artiklar, Dagens Nyheter 50 artiklar. Dansk press består total av 207 artiklarna. Varav Ekstra Bladet 148 artiklar och Politiken 59 artiklar.

Kvällspress publicerar flest artiklar om brottsutredning (22 procent) medan morgonpress publicerar flest artiklar om sökningsarbetet (20 procent). Kvällspress publicerar fler artiklar där den huvudsakliga aspekten är den misstänkte gärningsmannen än vad morgonpressen gör (12 procent jämfört med 5 procent). I morgonpress är offret som aspekt lika vanligt som den

misstänkte gärningsmannen som aspekt (5 procent). Offret som aspekt är dock mindre vanligt i kvällspressen än vad gärningsmannen som aspekt är (6 procent mot 12 procent).

I svensk press är brottsutredningen den mest förekommande aspekten, likaså i dansk press (21 procent jämfört med 20 procent). De minst förekommande aspekterna i dansk press är mediernas bevakning och ubåt (2 procent). Det samma gäller för svensk press. (1 procent).

Som går att se i tabell 1.4 skiljer det sig inte så mycket i vilka aspekter morgon- och kvällspress väljer att fokusera på i sin rapportering, och inte heller mellan svensk och dansk press. Kvällspress rapporterar i större utsträckning om misstänkt gärningsman som aspekt i än morgonpress. Morgonpressens huvudaspekter är sökningsarbetet och kriminalteknisk analys/fynd. Att ett större fokus i kvällspressen ligger på misstänkt gärningsman medan morgonpressen fokuserar på sökningsarbetet stämmer överrens med Colin Sparks modell där man kan se på tidningar innehåll om de är mer ”seriösa” eller mer ”tabloidiserade”. Tidningar som är tabloidiserade utgår mer från ett privatpersonsperspektiv och tidningar som är mer ”seriösa” utgår från ett samhällsligt perspektiv (Allern, 2012, 247). Samtliga tidningskategorier fokuserar i hög grad på brottsutredningen.

Ett något förvånande resultat är att aspekten vittensuppgifter varken skiljer sig mycket mellan morgon- och kvällspress eller svensk och dansk press. Eftersom att kvällspressen uttalat skriver genom ”den lilla människan” och har ett mer personinriktat perspektiv hade ett troligt resultat varit att kvällspressen haft vittnen som mer förekommande aspekt. Detta kan dock möjligtvis förklaras med att själva försvinnandet skedde nattetid ute på havet utan många vittnen.

10 Slutsats

10.1 Sammanfattning

1. Hur skildras misstänkt gärningsman och offer i journalistiken om Ubåtsfallet?

a) *Hur skildras de efter pressetiska regelverk?*

De personuppgifter om den misstänkte gärningsmannen som framkommer är hans namn, hans yrke och hans bild. Dessa uppgifter är identifierande och de som har följt fallet i de fyra tidningarna vet redan de första dagarna vem den misstänkte gärningsmannen är. Detta kan bero på att han från början inte var misstänkt för något brott, men oavsett var det endast Politiken som valde att ta tillbaka uppgifter om namn när brottsmisstanke offentliggjordes.

De personuppgifter om offret som framkommer i hög grad är offrets namn, etnicitet och yrke. Skillnaderna mellan de fyra tidningskategorierna är små, men gemensamt är att de i låg grad visat hänsyn till offret och dess anhöriga. Detta kanske kan bero på det faktum att offret till en början var försvunnen och att sökningsarbetet tog sin början i att hitta offret vid liv. Lite mer än en vecka in i rapporteringen vet man att den misstänkta gärningsmannen begravt offret till havs. Ändå förändras inte publiceringen av personuppgifter i rapporteringen.

b) *Hur skildras de i kriminaljournalistisk berättarteknik?*

De egenskaper som framkommer om den misstänkte gärningsmannen målar på många sätt upp honom som den stereotypiske onde förövaren. Han beskrivs som egensinnig och labil. Tidningarna väljer att publicera intervjuer med personer som han är ovän med, samtidigt som hans vänner och familj får besvara frågor kring hans temperament och om han är våldsam.

Den misstänkte gärningsmannen tillskrivs egenskaper utifrån andra människor. Men eftersom att han också är en aktör har han en möjlighet att uttala sig i viss mån.

Offret målas upp som det stereotypa offret, den goda. Egenskaperna som framkommer är endast positiva och gestaltar en ambitiös ung kvinna vars tragiska öde inte bara är en förlust för familjen och vännerna utan också för världen.

2. Hur skiljer det sig mellan svensk och dansk press i journalistiken om ubåtsfallet?

Det skiljer sig inte mycket mellan svensk och dansk press vad det gäller berättarteknik.

Dansk press publicerar i lägre utsträckning personuppgifter än vad svensk press gör. I vår undersökning av Ubåtsfallet kan man säga att dansk press har en högre pressetisk standard under de undersökta 30 dagarna. Dansk press publicerar i högre grad offrets kön än vad svensk press gör. I övriga personuppgiftspubliceringar är det svensk press som skriver ut mer.

På det stora hela publicerar både dansk och svensk press få uppgifter som kan vara integritetskränkande för anhöriga och bekanta till både offret och den misstänkte gärningsmannen. Dansk press är de enda som publicerar integritetskränkande uppgifter om offrets anhöriga.

Dansk press publicerar fler artiklar med gärningsmannens egenskaper än vad svensk press gör. Men svensk press publicerar fler artiklar med direkt och indirekt negativa egenskaper om den misstänkte gärningsmannen. Om offrets egenskaper publicerar de nästan lika många artiklar. De aktörer som i huvudsak får komma till tals i den danska och svenska pressen är polisen och den misstänkte gärningsmannen. I dansk press är den misstänkte gärningsmannen som aspekt något mer förekommande. I svensk press är det polisen som är i majoritet av aktörerna. I båda länderna är det offer och misstänkt gärningsman som omnämns mest. Huvudaspekterna i svensk press är sökningsarbetet och brottsutredning medan det för dansk press är brottsutredning och gripande/häktning.

3. Hur skiljer det sig mellan morgon- och kvällspress i journalistiken om Ubåtsfallet?

Både kvällspress och morgonpress publicerar många personuppgifter om offret men färre om den misstänkte gärningsmannen. Kvällspress publicerar den misstänkte gärningsmannens namn, bild och ålder i större utsträckning än vad morgonpressen gör. Morgonpress publicerar offrets namn, etnicitet och yrke i högre utsträckning än vad kvällspress gör. Kvällspressen publicerar i högre grad integritetskränkande uppgifter för offrets anhöriga och bekanta.

Kvällspressen publicerar direkt positiva egenskaper om den misstänkte gärningsmannen vilket morgonpressen aldrig gör. Kvällspressen publicerar också något fler artiklar om den misstänkte gärningsmannens egenskaper.

De huvudsakliga aktörerna som får komma till tals är i både morgon- och kvällspress polisen och den misstänkte gärningsmannen. Kvällspressen låter vän/bekant/ogift partner till den misstänkte gärningsmannen komma till tals mer än vad morgonpressen gör. Morgonpressen låter domare/domstol komma till tals mer än vad kvällspressen gör.

De aktörer som omnämns mest är offret och den misstänkte gärningsmannen. Offret omnämns mer i morgonpress än i kvällspress.

Aspekterna som framträder mest i morgonpress är sökningsarbetet och kriminalteknisk analys/fynd. I kvällspressens ligger fokus på brottsutredning, kriminalteknisk analys/fynd,

misstänkt gärningsman och sökningsarbetet. Det skiljer sig stort mellan morgonpress och kvällspress vad det gäller misstänkt gärningsman som aspekt och sökningsarbete.

10.2 Diskussion

10.2.1 Skildring av offer och förövare

Förutom att offrets familj drabbats av offrets bortgång så har de också drabbats av en hänsynslöshet av medierna. Rapporteringen av offret har i många fall varit mycket omfattande. Detaljer om offrets kvarlevor har omskrivits på ett sätt som snarare kan liknas vid fiktion. Ekstra Bladet har bland annat publicerat en artikel med rubriken ”Mere end en uge i vandet: Sådan ser et li gud” där en rättsläkare kommenterar fyndet av offrets torso.

”Tänk på att en person, misstänkt för brott, i lagens mening alltid betraktas som oskyldig om fällande dom inte föreligger. Den slutliga utgången av en skildrad rättssak bör redovisas.”

”Så længe en straffesag ikke er endeligt afgjort eller bortfaldet, må der ikke offentliggøres meddelelser, der kan lægge hindringer i vejen for sagens opklaring, eller tilkendegivelser om, at en sigtet eller tiltalt er skyldig. Ved omtale af en straffesag skal det klart fremgå, om sigtede/tiltalte har erklæret sig skyldig eller ikke-skyldig.”

Både de svenska och danska pressetiska reglerna säger att en person är oskyldig fram till att denne dömts i domstol. Ser man till rapporteringen kring den misstänkte gärningsmannen, de beskrivningarna om honom och de personuppgifter som publicerats har han på många sätt blivit dömd på förhand. Oavsett om han döms eller inte, är han redan i allmänhetens ögon en galen uppfinnare med ett hett temperament. Rapporteringen som innefattat detaljer om hans frus sexliv, hans pappas uppfostran och andra i hans närhet har också varit hänsynslös gentemot dem.

10.2.2 Skillnader i svensk och dansk press

Att den danska pressen publicerar personuppgifter om offret och den misstänkte gärningsmannen i lägre grad än den svenska pressen kan bero på många olika saker. Som vi tidigare tagit upp kan en anledning vara att de pressetiska reglerna står inskrivna i den danska lagen. Detta medför att straffen också är hårdare i Danmark än i Sverige vilket kan leda till en mer försiktig hållning till pressetiska övertramp bland redaktionerna. En annan anledning till att den misstänkte gärningsmannens personuppgifter i lägre grad publiceras är det faktum att han redan är känd i Danmark sedan tidigare. För att beskriva den misstänkte mannen och väcka uppmärksamhet bland de danska läsarna krävs färre personuppgifter då de redan är mer insatta i den misstänkte gärningsmannen sedan tidigare än vad de svenska läsarna är. Hvitfeldt har listat egenskaper som en händelse ska innehålla för att få uppmärksamhet. Om en händelse innefattar en elitperson skapas ett högre nyhetsvärde. (Hvitfeldt 189, 77). Benämningen ”Raket-Madsen” innehåller inte bara den misstänkte gärningsmannens namn, utan anspelar på hans yrke och hans karaktär. I de pressetiska reglerna står det visserligen ingenting om smeknamn, men man kan självklart diskutera om benämningen ”Raket-Madsen” är en identifierande uppgift eller inte. Dock har vi i vår studie inte räknat detta smeknamn som en personuppgift.

Även om den danska pressen publicerar i lägre grad personuppgifter förekommer detta ändå. I 71 procent publiceras den misstänkte gärningsmannens namn. Och i 78 procent offrets namn. Med detta i åtanke kan man inte säga att den danska pressen har en hög pressetisk standard. Snarare har både svensk och dansk press brutit i relativt hög grad mot de regler som finns i respektive land.

Ser man till berättarteknik är dansk press mer personinriktad än vad svensk press är. Den danska pressen publicerar fler artiklar med den misstänkte gärningsmannens egenskaper och den misstänkte gärningsmannen är också den aktör som får komma mest till tals. I dansk press är den misstänkte gärningsmannen en aspekt som får mer plats än i svensk press. Ser man till denna fokusering kan man se tecken på att den danska pressen är mer tabloidiserad då den utgår från ett privatpersonsperspektiv (Allern, 2012, 247).

10.2.3 Skillnader i morgon- och kvällspress

Det skiljer sig inte så mycket i personuppgiftspubliceringen i morgon- och kvällspressen när det gäller offer. Däremot skiljer det sig mer i personuppgiftspublicering av misstänkt gärningsman. Där går kvällspressen i mycket större grad ut med misstänkt gärningsmans namn och identifierbar bild. Även bildpublicering på offret är vanligt i kvällspress.

Som tidigare nämnt kan den större mängden bildpublicering bero på kvällstidningars tradition av att publicera mycket bilder (Gustafsson, 1995, 8).

Berättartekniskt ser man tydliga skillnader mellan morgon- och kvällspress vilket stämmer överens med Colin Sparks modell (Allern, 2012, 247). Kvällspressen publicerar många fler artiklar innehållande den misstänkte gärningsmannens egenskaper. I kvällspressen får också vän/bekant/ogift partner till misstänkt gärningsman komma till tals mer än i morgonpressen. Den misstänkte gärningsmannen som aspekt får även ett större utrymme i kvällspress än i morgonpress. Dessa tillsammans tyder på ett privatpersonsperspektiv vilket de mer tabloidiserade tidningarna har. Morgonpressen har sökningsarbete och brottsutredning som huvudaspekter vilket kan tyda på ett mer samhällligt perspektiv enligt Colin Sparks modell (Allern, 2012, 247).

Dessa skillnader av morgon- och kvällspress stämmer överens med den bild som lagts fram i de teorier om ekonomi och tabloidisering som vi har tittat på. Som tidigare nämnt kan denna skillnad i innehåll bero på att kvällstidningarna behöver sälja lösnummer och därav locka sina läsare varje dag till skillnad från morgonpressen som har prenumeranter.

Vår studie visar, i enlighet med Göthin och Möller (2015), att tidningarna i låg utsträckning följer de pressetiska reglerna. Som Britt Börjesson sett är att i de fall pressen frångår de pressetiska reglerna är när brottet är av sådan karaktär att det anses sensationellt. I sådana fall brukar tidningarna hävda ”oavvisligt allmänintresse” för att berättiga överträdelser av de pressetiska reglerna (Börjesson, 1988, 95-96). Ubåtsfallet är sensationellt och ett fall av ovanlig karaktär som inte bara intresserat de svenska och danska medierna utan även andra internationella medier.

Sammanfattningsvis kan man säga att rapporteringen följer Lehrmanns (2016, 17) grepp där tidningarna dels använder sig av poetisk rekonstruktion alltså fantasi och identifikation, och dels genom analytisk rekonstruktion där tidningarna rapporterar om de spår som hittats och kartlägger de personer som kan ha varit involverade.

10.3 Förslag till vidare forskning

Då Ubåtsfallet i skrivande stund inte är avslutat går det att göra vidare forskning på fallet för att se om det sker en förändring under tidens gång. Vår studie svarar endast för den första månadens rapportering i två svenska och två danska tidningar. Förutom att utöka undersökningens tidsperiod går det också att utöka antalet tidningar eller titta på andra typer av medier som tv och radio. Det vi märkt är att offrets egenskaper i vår studie ofta beskrivs med vad som kan anses vara typiska kvinnliga egenskaper så som ”varm, söt, godhjärtad”. Är

detta en typisk framställning av ett offer eller är det bundet till föreställningen och framställningen kring kön?

Journalistik handlar i mångt och mycket om avvägningar att skydda den personliga integriteten, som omfattas av de pressetiska reglerna, och samtidigt informera allmänheten om händelser med högt allmänintresse. Eftersom att reglerna är tolkningsbara och appliceras från fall till fall anser vi, precis som Göthin och Möller (2015) i deras studie, att det hade varit intressant att göra intervjuer med ansvariga utgivare då det kunnat bidra till en ökad förståelse i Ubåtsfallet.

Tidigare har de pressetiska reglerna debatterats efter, som tidigare nämnt, stora mediehändelser som Palme-mordet. Det skulle vara intressant att se hur debatten går efter att Ubåtsfallet är avslutat och hur det kommer att påverka de pressetiska regelverken.

Tack till vår handledare Marina Ghersetti, Ulrik Lehrmann, Ester Pollack och Gunhild Agger för stöd, hjälp och vägledning!

11 Referenslista

- Andersson, Ulrika. 2013. *Från fullformat till tabloid: om formatets betydelse för nyhetsjournalistiken*. Rapport för DEMICOM:13 Sundsvall: DEMICOM, Mittuniversitetet
- Börjesson, Britt. 1989. *Pressens självsanering: ett regelsystems framväxt*. Rapport för forskningsprogrammet:48. Göteborg: Göteborgs Universitet, Avd. för masskommunikation.
- Esaiasson, Peter., Gilljam, Mikael., Oscarsson, Henrik och Wängnerud, Lena. 2012. *Metodpraktikan*. 4 uppl. Vällingby: Elanders Sverige AB.
- Gadd, Pia (red.).1994. *Mord, blod och moral: om kriminaljournalistik*. Stockholm: Carlsson
- Ghersetti, Marina. 2000. *Sensationella berättelser*. Kungälv: Livréna Grafiska AB.
- Ghersetti, Marina och Hjorth, Gunilla. 2007. *Mördare och poliser: två huvudaktörer i mediernas rapportering om Anna Lindh*. Stockholm: Krisberedskapsmyndigheten.
- Gustafsson, Karl Erik. 1995. *Hur ska det gå för kvällspressen?* Rapport för Informations- och massmediegruppen:33. Göteborg: Handelshögskolan.
- Hvitfelt, Håkan.1989. *Nyheterna och verkligheten*. Rapport 1989:1. Göteborg: Journalisthögskolan.
- Lehrmann, Ulrik. 2016. *Den daglige morderforsyning*. Aalborg: Aalborg universitetsforlag
- Nord, Lars och Strömbäck, Jesper (red.).2012. *Medierna och demokratin*. 2. uppl. Lund: Studentlitteratur.
- Petersson, Olof och Bertrand, Claude-Jean (red.). 2007. *Medieetik i Europa*. 1. uppl. Stockholm: SNS förlag.
- Pollack, Ester. 2001. *En studie i medier och brott*. Diss., Stockholms universitet
- Sahlstrand, Anders. 2000. *De synliga*. Diss., Stockholms universitet
- Sandfeld Jakobsen, Søren ., Schaumburg-Müller, Sten. 2016. *Mediejura for journalister og andre mediearbejder*. Köpenhamn: Jurist- og Økonomforbundets Forlag.
- Weibull, Lennart & Börjesson, Britt. 1995. *Publicistiska seder svensk pressetik i teori och praktik 1900-1994*. Falun: ScandBook AB.
- Webbsidor:
- Ung Media Sverige. *Pressetik*.Sandra Rönnsveld.<https://ungmedia.se/pressetik/>, (Hämtad 2017-11-03)
- Pressenævnet. *Medieansvorsloven*. Pressenævnet. url:<http://www.pressenaevnet.dk/medieansvarsloven/>) (Hämtad 2017-10-29).
- Pressenævnet. *Medieansvorsloven*. Pressenævnet. <http://www.pressenaevnet.dk/god-presseskik> (Hämtad 2017-10-29).
- Tidningsartikel på webben:

Lindkvist, Hugo. 2017. ”Medierna måste klara att stå fast vid sin etik”. *Dagens Nyheter*. 8 september. <https://www.dn.se/arkiv/kultur/medierna-maste-klara-att-sta-fast-vid-sin-etik/?forceScript=1&variantType=large> (Hämtad 2017-10-08).

Esping, A., Gustafson, Y., Hermansson, S och Laurell, A. 2017. “Detta har hänt I ubåtsfallet I Danmark”. *SVT*. 12 augusti. <https://www.svt.se/nyheter/lokalt/skane/detta-har-hant-i-ubatsfallet-i-danmark> (Hämtad 2017-12-10)

Elektronisk tidskriftsartikel:

Bruun Andersen Michael, 2006. *Journalistica* 1:25-41.
url:<https://tidsskrift.dk/journalistica/article/view/1780/1602>

Skovbjerg Annegrete och Jørgensen Oluf, 2006. *Journalistica*. 1:43-60. url:
<https://tidsskrift.dk/journalistica/article/view/1781/1603>

Uppslagsverk/Lexikon:

Integritetskränkning.[u.å.]. *Nationalencyklopedin*. <https://www-ne-se.ezproxy.ub.gu.se/uppslagsverk/encyklopedi/l%C3%A5ng/integritetskr%C3%A4nkning> (Hämtad 2017-12-05).

12 Appendix

Kodschema

Idnr Artikel

Vilken artikel analyseras? Här anger vi ett ID-nummer för varje artikel. (Artikeln rubrik)

Fr1 Dag

Vilken dag avser artikeln? Vi anger datum då artikeln först publiceras.

Fr2 Uppdatering

Är artikeln uppdaterad?

1. Ja
2. Ja, Ej urskiljbart
3. Nej

Fr3 Tidning:

I vilken tidning finns artikeln?

1. Aftonbladet
2. Dagens Nyheter
3. Ekstra Bladet
4. Politiken

Fr4 Nämns misstänkt gärningsmans namn i artikeln?

Med artikel avser vi all skriven text inklusive bildtext exklusive liverapportering och videoklippstext.

1. Ja
2. Nej

Fr5 Nämns misstänkt gärningsmans ålder i artikeln?

Med artikel avser vi all skriven text inklusive bildtext exklusive liverapportering och videoklippstext.

1. Ja
2. Nej

Fr6 Nämns misstänkt gärningsmans etnicitet i artikeln?

Med artikel avser vi all skriven text inklusive bildtext exklusive liverapportering och videoklippstext. Med etnicitet menar vi om personens nationalitet eller medborgarskap nämns.

1. Ja
2. Nej

Fr7 Nämns misstänkt gärningsmans yrke i artikeln?

Med artikel avser vi all skriven text inklusive bildtext exklusive liverapportering och videoklippstext.

1. Ja
2. Nej

Fr8 Nämns misstänkt gärningsmans egenskaper i artikeln?

Med artikel avser vi all skriven text inklusive bildtext exklusive liverapportering och videoklippstext. Med egenskaper menar vi karaktärsdrag, vanor och intressen och med positiva och negativa egenskaper menar vi ord och uttryck som i sammanhanget förefaller ställa den misstänkte gärningsmannen i positiv eller negativ dager.

1. Ja direkt positivt
2. Ja indirekt positivt
3. Ja direkt negativt
4. Ja indirekt negativt
5. Ja varken positiv eller negativ
6. Ja, båda positivt och negativt
7. Framgår ej

Fr9 Nämns offrets namn i artikeln?

Med artikel avser vi all skriven text inklusive bildtext exklusive liverapportering och videoklippstext.

1. Ja
2. Nej

Fr10 Nämns offrets kön i artikeln?

Med artikel avser vi all skriven text inklusive bildtext exklusive liverapportering och videoklippstext.

1. Ja
2. Nej

Fr11 Nämns offrets ålder i artikeln?

Med artikel avser vi all skriven text inklusive bildtext exklusive liverapportering och videoklippstext.

1. Ja
2. Nej

Fr12 Nämns offrets etnicitet i artikeln?

Med artikel avser vi all skriven text inklusive bildtext exklusive liverapportering och videoklippstext. Med etnicitet menar vi om personens födelseland, nationalitet eller medborgarskap nämns.

1. Ja
2. Nej

Fr13 Nämns offrets yrke i artikeln?

Med artikel avser vi all skriven text inklusive bildtext exklusive liverapportering och videoklippstext.

1. Ja
2. Nej

Fr14 Nämns offrets egenskaper i artikeln?

Med artikel avser vi all skriven text inklusive bildtext exklusive liverapportering och videoklippstext. Med egenskaper menar vi karaktärsdrag, vanor och intressen och med positiva och negativa egenskaper menar vi ord och uttryck som i sammanhanget förefaller ställa offret i positiv eller negativ dager.

1. Ja direkt positivt
2. Ja indirekt positivt
3. Ja direkt negativt
4. Ja indirekt negativt
5. Ja varken positiv eller negativ

6. Ja både positivt och negativt

7. Framgår ej

Fr15 Anges integritetskränkande uppgifter om misstänkt gärningsmans anhöriga/bekanta i artikeln som kan vara skadliga för anhöriga?

Med artikel avser vi all skriven text inklusive bildtext exklusive liverapportering och videoklippstext. Med integritetskränkande uppgifter menar vi uppgifter ”som kan kränka privatlivets helgd.”

1. Ja

2. Nej

Fr16 Anges integritetskränkande uppgifter om offers anhöriga/bekanta i artikeln som kan vara skadliga för anhöriga?

Med artikel avser vi all skriven text inklusive bildtext exklusive liverapportering och videoklippstext. Med integritetskränkande uppgifter menar vi uppgifter ”som kan kränka privatlivets helgd.”

1. Ja

2. Nej

Fr17 Bild på misstänkt gärningsman?

Finns bild på misstänkt gärningsman i artikeln? Med identifierbar bild menar vi där personen går att identifiera. Oidentifierbar bild betyder till exempel en ”pixlad” bild, eller en bild där personens identitet inte går att urskilja.

1. Identifierbar

2. Oidentifierbar

3. Ingen bild på misstänkt gärningsman

4. Ja men borttagen i efterhand

Fr18 Bild på offer?

Finns bild på offret i artikeln? Med identifierbar bild menar vi där personen går att identifiera. Oidentifierbar bild betyder en ”pixlad” bild, eller en bild där personens identitet inte går att urskilja.

1. Identifierbar

2. Oidentifierbar

3. Ingen bild på offer

4. Ja men borttagen i efterhand

Fr19 Vilken aktör får i komma till tals i artikeln? Aktör 1

Med artikel avser vi all skriven text inklusive bildtext exklusive liverapportering och videoklippstext. Vi utläser de två aktörer som får komma till tals mest i artikeln. Detta utläser vi genom att först titta på vem som får mest utrymme, sedan vem som kommer fram i rubrik och ingress och till sist vem som kommer till tals först i artikeln. Aktörer som kommer till tals direkt eller indirekt. (Polisen upplyser att.... Enligt ubåtsägaren.... Eller i pratminus)

1. Polis
2. Åklagare
3. Försvarsadvokat
4. Misstänkt gärningsman
5. Familj/släkt till misstänkt gärningsman
6. Vän/bekant/ogift partner till misstänkt gärningsman
7. Familj/släkt till offer
8. Vän/bekant/ ogift partner till offer
9. Dansk media
10. Svensk media
11. Anonym
12. Expert
13. Vittne
14. Allmänhet
15. Övrig
16. Försvar
17. Domare/Domstol
18. Sjöräddningssällskapet/Kustbevakningen

Fr20 Vilken aktör får komma till tals i artikeln? Aktör 2

Med artikel avser vi all skriven text inklusive bildtext exklusive liverapportering och videoklippstext. Vi utläser de två aktörer som får komma till tals mest i artikeln. Detta utläser vi genom att först titta på vem som får mest utrymme, sedan vem som kommer fram i rubrik

och ingress och till sist vem som kommer till tals först i artikeln. Aktörer som kommer till tals direkt eller indirekt. (Polisen upplyser att.... Enligt ubåtsägaren.... Eller i pratminus)

1. Polis
2. Åklagare
3. Försvarsadvokat
4. Misstänkt gärningsman
5. Familj/släkt till misstänkt gärningsman
6. Vän/bekant/ogift partner till misstänkt gärningsman
7. Familj/släkt till offer
8. Vän/bekant/ ogift partner till offer
9. Dansk media
10. Svensk media
11. Anonym
12. Expert
13. Vittne
14. Allmänhet
15. Övrig
16. Försvar
17. Domare/Domstol
18. Sjöräddningssällskapet/Kustbevakningen

Fr21 Vilken aktör omnämns mest? Aktör 1

Med artikel avser vi all skriven text inklusive bildtext exklusive liverapportering och videoklippstext. Vi utläser de två aktörer som omnämns mest i artikeln. Detta utläser vi genom att först titta på vem som får mest utrymme, sedan vem som kommer fram i rubrik och ingress och till sist vem som omnämns först i artikeln. Med omnämnd definierar vi en person som inte själv uttalar sig. (Kim Wall är 30 år gammal..... Den svenska journalisten..... ”Peter Madsen är en omtänksam person”)

1. Polis
2. Åklagare

3. Försvarsadvokat
4. Misstänkt gärningsman
5. Familj/släkt till misstänkt gärningsman
6. Vän/bekant/ogift partner till misstänkt gärningsman
7. Familj/släkt till offer
8. Vän/bekant/ogift partner till offer
9. Dansk media
10. Svensk media
11. Anonym
12. Expert
13. Vittne
14. Allmänhet
15. Övrig
16. Offer
17. Försvar
18. Domare/Domstol
19. Sjöräddningssällskapet/Kustbevakningen

Fr22 Vilken aktör omnämns mest? Aktör 2

Med artikel avser vi all skriven text inklusive bildtext exklusive liverapportering och videoklippstext. Vi utläser de två aktörer som omnämns mest i artikeln. Detta utläser vi genom att först titta på vem som får mest utrymme, sedan vem som kommer fram i rubrik och ingress och till sist vem som omnämns först i artikeln. Med omnämnd definierar vi en person som inte själv uttalar sig. (Kim Wall är 30 år gammal..... Den svenska journalisten..... Peter Madsen är en omtänksam person)

1. Polis
2. Åklagare
3. Försvarsadvokat
4. Misstänkt gärningsman
5. Familj/släkt till misstänkt gärningsman

6. Vän/bekant/ogift partner till misstänkt gärningsman
7. Familj/släkt till offer
8. Vän/bekant/ ogift partner till offer
9. Dansk media
10. Svensk media
11. Anonym
12. Expert
13. Vittne
14. Allmänhet
15. Övrig
16. Offer
17. Försvar
18. Domare/Domstol
19. Sjöräddningssällskapet/Kustbevakningen

Fr23 Vilka är de huvudsakliga aspekterna i artikeln? Aspekt 1

Med artikel avser vi all skriven text inklusive bildtext exklusive liverapportering och videoklippstext. Med huvudsakliga aspekter menar vi de aspekter som får mest utrymme, sen framträder i rubrik och ingress och därefter kommer först i artikeln.

1. Försvinnandet
2. Brottsutredning
3. Gripande/häktning
4. Mediernas bevakning
5. Kriminalteknisk analys/fynd
6. Misstänkt gärningsman
7. Offer
8. Sökningsarbete
9. Övriga aspekter
10. Vittnesuppgifter

12. Ubåt

Fr24 Vilka är de huvudsakliga aspekterna i artikeln? Aspekt 2

Med artikel avser vi all skriven text inklusive bildtext exklusive liverapportering och videoklippstext. Med huvudsakliga aspekter menar vi de aspekter som får mest utrymme, sen framträder i rubrik och ingress och därefter kommer först i artikeln.

1. Försvinnandet
2. Brottsutredning
3. Gripande/häktning
4. Mediernas bevakning
5. Kriminalteknisk analys/fynd
6. Misstänkt gärningsman
7. Offer
8. Sökningsarbete
9. Övriga aspekter
10. Vittnesuppgifter
12. Ubåt

Försvinnandet – Allmänt om när, till en början, ubåten är försvunnen och sedan när Kim Wall är fortsatt försvunnen.

Brottsutredning – Polisens arbete i utredningen av försvinnandet och senare det misstänkte brottet

Gripande/Häktning – Det som rör gripande och häktning

Mediernas bevakning – Hur media bevakar händelsen

Kriminalteknisk analys och fynd – Teknisk undersökning och analys av t.ex. kroppsdelar, ubåten och dna-spår.

Misstänkt gärningsman – När artikeln handlar om honom eller att han får stort utrymme i artikeln. T.ex. anhöriga berättar om honom som person

Offer – När artikeln handlar om henne. T.ex. när anhöriga berättar om henne

Sökningsarbete – Sökandet efter ubåt, offer och slutligen likdelar.

Övriga aspekter – T.ex. Leksaksbutik skickade ut reklamblad där de refererade till den misstänkta gärningsmannen, musiker har skämtat på Twitter.

Vittnesuppgifter – När polisen söker efter vittnen och när vittnen får stor plats att berätta

Ubåt – Fakta om ubåten i fråga och ubåtar i största allmänhet